

2024

**NACRT DOKUMENTA – Okvir
politike preseljenja za Projekat održive,
integrisane i bezbjedne putne infrastrukture**

Autor

Putevi Republike Srpske

7/25/2024

Contents

1	IZVRŠNI REZIME	6
2	UVOD	7
2.1	Kratak opis projekta	7
2.1.1	Kontigentna komponenta hitnog odgovora (CERC)	7
2.2	Obim i svrha ESS5 i Okvira za preseljenje	7
2.2.1	ESS aplikacija.....	8
2.3	Lista definicija relevantnih za okvir preseljenja i ESS5	8
3	Ključni principi preseljenja i primjena	11
3.1	Potencijal za otkup zemljišta/preseljavanje i proces provjeravanja	12
4	ZAHTEVI SVJETSKE BANKE	13
5	PRAVNI OKVIR U RS	16
5.1	Pravni okvir u RS.....	16
5.2	Nedostaci i radnje za ublažavanje (mjere)	19
6	KLJUČNI PRINCIPI I OBAVEZE ZA AKVIZIJU ZEMLJIŠTA / PRESELJENJE	25
7	PRIPREMA AKCIONOG PLANA PRESELJENJA	28
7.1	Priprema akcionog plana preseljenja	28
8	KOMPENZACIJA I PRAVA	30
9	NAKNADA ZA RAZLIČITE KATEGORIJE IMOVINE	39
9.1	Naknada za objekte i naknade za građevinsko zemljište	39
9.2	Naknada za poljoprivredno zemljište	39
9.3	Naknada za neisplativo zemljište	0
9.4	Naknada za useve i drveće	0
10	OBJAVLJIVANJE INFORMACIJA I JAVNE KONSULTACIJE	3
11	MEHANIZAM ŽALBE	4
11.1	Mehanizam za rješavanje žalbi specifičan za projekat (GRM).....	4
11.1.1	Kontakt podaci za upite i pritužbe:	8
11.2	Sistem rješavanja žalbi Svjetske banke.....	8
12	IMPLEMENTACIJA RAP-ova	9
12.1	Odgovornosti za implementaciju	9
12.2	Troškovi	11
12.3	Monitoring i izvještavanje	11
13	ANEKSI	12
A.	Minimalni elementi plana preseljenja.....	13
B.	Uzorak obrasca za pritužbe	37
C.	Komponente projekta	38

D. Šablon za provjeru potrebe za otkupom zemljišta, ograničenja korištenja zemljišta i prisilno preseljenje 41

SKRAĆENICE

BiH	Bosna i Hercegovina
ESS	Standardi za zaštitu životne sredine
OG	Službeni glasnik
PAP	Ljudi pogođeni projektom
RAP	Akcioni plan preseljenja
RPF	Okvir politiki preseljenja
RS	Republika Srpska
WB	Svjetska banka
WSS	Vodovodne i sanitarne usluge

1 IZVRŠNI REZIME

Cilj projekta održive, integrisane i bezbedne putne infrastrukture je poboljšanje regionalne transportne povezanosti i poboljšano upravljanje putnom mrežom:

- poboljšanje finansiranja dionica ključnog regionalnog koridora, ruta 2b, između Sarajeva i Podgorice;
- intervencije koje poboljšavaju otpornost na klimu kroz ciljana ulaganja u stabilnost padina i mere zaštite od poplava i crne tačke bezbednosti na putevima. Ovo uključuje rješavanje dijela programa rehabilitacije zaostalih predmeta zajedno sa ciljanim dijelovima ugroženosti klime i sigurnosti na putevima kako bi se ukupna mreža dovela u stanje koje se može održavati i kako bi se smanjila ranjivost mreže;
- biće pružena institucionalna podrška za unapređenje upravljanja putnom mrežom i upravljanje putnim preduzećima u RS;
- poboljšanje ukupne finansijske održivosti preduzeća kroz savremene tehnike upravljanja imovinom koje optimizuju korišćenje oskudnih javnih rashoda.

Projekat se sastoji od dve komponente (1: Poboljšana regionalna povezanost i Komponenta 2: Poboljšano upravljanje putnim sektorom, 3: Upravljanje projektom), koje će se sprovoditi u periodu od 4 godine. Potprojekte u Republici Srpskoj (RS) realizovaće Javno preduzeće za puteve Putevi Republike Srpske.

Predložene Projektne aktivnosti, zbog prirode i obima građevinskih radova u okviru Komponente 1 Projekta, mogu imati uticaja na pomeranje (očekuje se samo ekonomsko pomeranje u pripremi Projekta), zbog delimičnog ili potpunog zatvaranja puteva, i prava prolaza za izgradnju većih deonica puta. Moguća je i ograničena kupovina zemljišta kako bi se omogućila nova trasa puta u okviru Komponente 1, i izgradnja tunela i vijadukata i obilaznica u okviru iste Komponente. U ovoj fazi pripreme projekta još nisu poznate tačne investicije, projekti, lokacija i obim radova. Kao rezultat toga, nemoguće je proceniti verovatnu prirodu ili veličinu uticaja koji se odnose na projekat. Stoga je ovaj Okvir politike raseljavanja (RPF) pripremljen da razjasni principe preseljenja, organizacione aranžmane i dizajnira kriterijume i procedure za raseljavanje i otkup zemljišta koje će se primjeniti na pod-projekte, i kao takav da ublaži potencijalne uticaje preseljenja. OPP je pripremljen u skladu sa pravnim sistemom, zakonima i procedurama na snazi u RS i usklađen je sa zahtjevima Svjetske banke i dobrom međunarodnom praksom. Ovaj okvir takođe pruža osnovu za individualne akcione planove za preseljenje, koji će biti pripremljeni kada budu poznate specifične lokacije, dizajn, rizici i potencijalni uticaji za bilo koji pod-projekat koji pokreće preseljenje.

U dokumentu su navedeni osnovni elementi RPF-a, organizovani u odeljke:

Poglavlje 2: Opis projekta i obim RPF-a, uključujući potencijal za sticanje zemljišta/preseljavanje,

Poglavlje 3: Pregled zahtjeva Svjetske banke u vezi sa otkupom zemljišta i preseljenjem,

Poglavlje 4: Pravni okvir u RS, uključujući analizu jaza između postojećeg okvira i zahtjeva Svjetske banke,

Poglavlje 5: Principi i ciljevi koji regulišu preseljenje,

Poglavlja 6 i 7: Nadoknada i prava za osobe pogođene projektom,

Poglavlje 8: Zahtevi za obelodanjivanje informacija i javne konsultacije,

Poglavlje 9: Mehanizam za rešavanje pritužbi, i

Poglavlje 10: Aranžmani za sprovođenje akcionih planova za preseljenje koje treba izraditi.

2 UVOD

2.1 Kratak opis projekta

Projekat održive, integrisane i sigurne putne infrastrukture ima za cilj unapređenje regionalne transportne povezanosti i poboljšanje upravljanja putnom mrežom kroz sljedeće: Nadogradnju dionica regionalnog koridora rute 2b, koja povezuje Sarajevo i Podgoricu; Sprovođenje intervencija za povećanje otpornosti na klimu ulaganjem u stabilnost padina, mjere zaštite od poplava i rješavanje crnih tačaka sigurnosti na cestama. Ovo uključuje rješavanje zaostalih radova na rehabilitaciji i rješavanje ranjivosti na klimu i sigurnost na cestama kako bi se postiglo opće stanje koje se može održavati uz istovremeno smanjenje ranjivosti mreže; Pružanje institucionalne podrške za unapređenje upravljanja putnom mrežom i upravljanje putnim preduzećima u Republici Srpskoj (RS); Poboljšanje finansijske održivosti preduzeća kroz moderne tehnike upravljanja imovinom koje optimizuju korišćenje ograničenih javnih sredstava.

Fokus projekta je unapređenje regionalne povezanosti i poboljšanje kvaliteta i održivosti mreže magistralnih puteva u Bosni i Hercegovini (BiH). Glavni ciljevi uključuju nadogradnju rute 2b, koja povezuje Sarajevo (BiH) i Podgoricu (Crna Gora), kao i rekonstrukciju, rehabilitaciju i održavanje prioritetnih magistralnih puteva. Podkomponenta 1.1 uključuje nadogradnju 13.245 km dionice puta 2b između Broda na Drini (Foča) i Huma (Šćepan Polje), uz finansiranje iz kredita EBRD-a i granta WBIF-a. Sadašnji put je u lošem stanju, karakterišu ga aktivni odroni, deformacije i uska širina. Projekat će obuhvatiti popravku međudržavnog mosta preko reke Tare i baviće se osetljivošću puteva na poplave i klizišta. Radovi će se ponuditi putem pristupa dizajna i izgradnje, uz pomoć stručnjaka koji će biti mobiliziran za podršku klijentu u pripremi potrebne dokumentacije. Podkomponenta će pokrivati ugovor o izgradnji projekta, uključujući mostove, petlje i revizije sigurnosti na cestama. Podkomponenta 1.2 uključuje finansiranje odabranih dionica programa za rekonstrukciju, rehabilitaciju i održavanje prioritetnih magistralnih puteva, poboljšanje približno 150 km puteva. Radovi će se fokusirati na presvlačenje, proširenje kolovoza, poboljšanje saobraćajne signalizacije, obnovu strukture, poboljšanje sigurnosti na putevima i sanaciju mostova i tunela. Identifikovana su specifična poboljšanja crnih tačaka, uključujući dva mosta (preko rijeka Drnjače i Tatinca) u RS. Ova poboljšanja će dovesti do boljeg kvaliteta vožnje, nižih operativnih troškova za učesnike u saobraćaju i nižih troškova životnog ciklusa za putnu imovinu. Sveukupno, projekat ima za cilj jačanje povezanosti unutar BiH i sa susjednim zemljama, olakšanje pristupa tržištima i podršku procesu pristupanja zemlje EU. To će također doprinijeti rastu turističke industrije u ovoj oblasti i poboljšati domaću povezanost i otpornost mreže. Projekat je organizovan u 2 komponente i nekoliko podkomponenti (pun opis je dostupan u Aneksu C).

2.1.1 Kontingentna komponenta hitnog odgovora (CERC)

Projekat takođe uključuje komponentu za kontingentnu hitnu reakciju (CERC) koja je mehanizam finansiranja dizajniran da obezbijedi brz pristup sredstvima u slučaju krize ili vanrednog stanja. CERC-ovi se mogu aktivirati radi preraspodjele neopredijeljenih sredstava za rješavanje hitnih potreba bez potrebe za restrukturiranjem projekta. Ovaj mehanizam osigurava da zajmoprimci mogu brzo pristupiti potrebnim sredstvima za ublažavanje negativnih ekonomskih i društvenih uticaja vanrednih situacija, čime se jača otpornost i kapacitet zemlje za odgovor.

Kako aktivnosti komponente CERC-a još uvijek nisu definirane, one nisu predmet ovog ESMF-a. Međutim, obavezna usklađenost ESF-a proteže se i na CERC. Kako bi se osiguralo da je CERC komponenta projekta implementirana u skladu sa ESF-om, zajmoprimac će pripremiti CERC priručnik kako je navedeno u pravnom sporazumu (LA). CERC priručnik će uključivati opšti opis E&S procjene i aranžmana upravljanja, uključujući, Projekt održive integrirane i sigurne putne infrastrukture CERC dodatke uz ESMF, SEP na nivou projekta i RPF u skladu sa odredbama ESCP. Definicija CERC priručnika i CERC komponenti E&S procedure due diligence (uključujući E&S screening, E&S procjene specifične za lokaciju i instrumente kao što su CERC-ove ESIA specifične za lokaciju, ESMPs, SEPs, konsultacije i drugo, praćenje i nadzor) će biti vođeni od strane Projekta- nivo ESMF E&S Procedure pregleda i potpuna žalba ESF-u i WB EHSO.

2.2 Obim i svrha ESS5 i Okvira za preseljenje

Okvir politike preseljenja (RPF) služi za pojašnjavanje principa preseljenja, organizacionih aranžmana i kriterijuma dizajna koji se primenjuju na potprojekte ili komponente projekta koje treba pripremiti tokom implementacije projekta. Pored ESF Standarda 5 (Otkup zemljišta, Ograničenja u korištenju zemljišta i Nedobrovoljno preseljenje), uzima u obzir postojeće zakonodavstvo u RS. OPP je pripremljen jer još nisu definisane tačne lokacije potprojekata, potencijalni uticaji na zemljište i obim preseljenja. Nakon što je potprojekat definiran i potrebne informacije postanu dostupne, RPF će poslužiti kao smjernica za pripremu RAP-ova specifičnih za lokaciju za svaki pod-projekat u kojem se otkriva/provjerava stjecanje zemljišta, ograničenje korištenja zemljišta ili nedobrovoljno fizičko ili ekonomsko preseljenje prema opisanoj proceduri skrininga. u Poglavlju 3.1 (dok je obrazac za skrining dostupan u Aneksu D) Akcioni planovi za preseljenje (RAP) specifični za lokaciju biće proporcionalni potencijalnim rizicima i uticajima, u skladu sa principima ESF-a. Projektne aktivnosti koje mogu uzrokovati fizičko i/ili ekonomsko pomjeranje ili bilo kakav uticaj za koji je potreban RAP (uključujući otkup zemljišta, preseljenje, ekonomsko raseljavanje, itd.) neće započeti sve dok takvi specifični planovi ne budu finalizirani i odobreni od strane Banke. Finalizacija RAP-a znači da je RAP implementiran i da su sve naknade isplaćene. RAP-ovi će biti pripremljeni za sve potprojekte

koji uključuju preseljenje kako bi bili u skladu sa odredbama ESS5 i lokalnim zakonodavstvom o otkupu zemljišta. U kontekstu ESF-a, termin 'preseljavanje' je krovni termin za sve uticaje u okviru ESS5, uključujući otkup zemljišta, ekonomsko raseljavanje, gubitak sredstava za život i drugo zemljište i prava na uslove i razvoj zemljišta u vezi sa zemljištem.

Obim i nivo detalja RAP-ova će se razlikovati u zavisnosti od veličine i složenosti preseljenja. RAP-ovi bi trebali biti zasnovani na trenutnim i pouzdanim informacijama o:

1. Predloženi projekat i kako bi mogao uticati na raseljena lica i druge negativno pogođene grupe,
2. Odgovarajuće i izvodljive mjere za smanjenje uticaja, i
3. Pravni i institucionalni zahtjevi potrebni za efikasno sprovođenje mjera preseljenja.

Osnovne komponente RAP-a prema ESS5 navedene su u Aneksu A ovog dokumenta.

2.2.1 ESS aplikacija

Ovaj ESS se primjenjuje na trajno ili privremeno fizičko i ekonomsko raseljavanje koje je rezultat sljedećih vrsta otkupa zemljišta ili ograničenja korištenja zemljišta preduzetih ili nametnutih u vezi s implementacijom projekta:

- a) prava na zemljište ili prava korišćenja zemljišta stečena ili ograničena eksproprijacijom ili drugim prinudnim postupcima u skladu sa nacionalnim zakonom;
- b) Prava na zemljište ili prava korišćenja zemljišta stečena ili ograničena nagodbama sa vlasnicima imovine ili onima koji imaju zakonska prava na zemljište, ako bi nepostizanje nagodbe rezultiralo eksproprijacijom ili drugim prinudnim postupcima;
- c) Ograničenja korišćenja zemljišta i pristupa prirodnim resursima zbog kojih zajednica ili grupe unutar zajednice gube pristup korišćenju resursa tamo gde imaju tradicionalno ili uobičajeno vlasništvo, ili prepoznatljiva prava korišćenja. Ovo može uključivati situacije u kojima su zakonom određena zaštićena područja, šume, područja biodiverziteta ili tampon zone uspostavljene u vezi sa projektom;
- d) Premještanje ljudi bez formalnih, tradicionalnih ili prepoznatljivih prava korištenja, koji zauzimaju ili koriste zemljište prije krajnjeg datuma specifičnog za projekat;
- e) Raseljavanje ljudi kao rezultat uticaja projekta koji njihovo zemljište čine neupotrebljivim ili nepristupačnim;
- f) Ograničenje pristupa zemljištu ili korištenja drugih resursa uključujući zajedničku imovinu i prirodne resurse kao što su morski i vodeni resursi, drvo i nedrvni šumski proizvodi, slatka voda, ljekovito bilje, lovišta i okupljališta i površine za ispašu i usjeve.

2.3 Lista definicija relevantnih za okvir preseljenja i ESS5

<p>Anketa o popisu stanovništva i osnovna socio-ekonomska studija</p>	<p>identifikuje popis pogođenih lica i, uz učešće pogođenih lica, premera zemljišta, objekata i drugih osnovnih sredstava na koje projekat utiče. Popisna anketa takođe služi i drugim bitnim funkcijama:</p> <p>(a) identifikovanje karakteristika raseljenih domaćinstava, uključujući opis proizvodnih sistema, rada i organizacije domaćinstva; i osnovne informacije o sredstvima za život (uključujući, po potrebi, nivo proizvodnje i prihode od formalnih i neformalnih ekonomskih aktivnosti) i standardu života (uključujući zdravstveni status) raseljene populacije (npr. starost, pol, veličina porodice, itd.) i povezane društvene i ekonomske informacije (etnička pripadnost, zdravlje, obrazovanje, zanimanje, izvori prihoda, obrasci sredstava za život, proizvodni kapacitet i tako dalje);</p> <p>(b) informacije o ranjivim grupama ili licima za koje će se možda morati doneti posebne odredbe;</p> <p>(c) identifikovanje javne ili komunalne infrastrukture, imovine ili usluga koje mogu biti pogođene;</p> <p>(d) obezbeđivanje osnove za dizajn i budžetiranje programa preseljenja;</p> <p>(e) u vezi sa utvrđivanjem graničnog datuma, pružajući osnovu za isključivanje osoba koje ne ispunjavaju uslove iz naknade i pomoći za preseljenje; i</p> <p>(f) uspostavljanje osnovnih uslova za potrebe praćenja i evaluacije.</p> <p>Banka može zahtevati dodatne studije o posedu zemlje, društvenim interakcijama u pogođenim zajednicama i društvenim i kulturnim karakteristikama raseljenih zajednica u oblasti projekta. Ove studije će dopuniti popisnu anketu i pružiti važne informacije za strategiju konsultacija i aktivnosti preseljenja. U tom slučaju se sprovodi socio-ekonomska anketa kao podrška popisu.</p>
--	---

Krajnji datum	Krajnji datum je „datum završetka ispunjavanja uslova“. Drugim rečima, to je datum nakon kojeg sve aktivnosti (selidbe, sadnja, izgradnja, itd.) na projektnom području više nisu osnova za kompenzaciju i/ili pomoć. Namera mu je da obeshrabri posezanje oportunističkih doseljenika. Državno zakonodavstvo obično priznaje krajnji datum za formalne vlasnike imovine. Za neformalne vlasnike/korisnike koji nisu priznati nacionalnim zakonodavstvom, određivanje datuma početka osnovnog socio-ekonomskog istraživanja kao graničnog datuma smatra se dobrom praksom.
Ekonomsko raseljavanje	Ekonomsko raseljavanje se odnosi na gubitak zemlje, imovine ili pristupa imovini, što dovodi do gubitka izvora prihoda ili drugih sredstava za život.
Pravo	Nadoknadu i pomoć koje su pogođene osobe imaju pravo da dobiju tokom preseljenja. Prava su definisana za svaki pojedinačni pod-projekat (u Akcionom planu preseljenja - RAP), i navedena su u obliku Matrice prava, odnosno tabele koja sadrži informacije o tome ko ima pravo na koju vrstu naknade i/ili pomoći.
Otkup zemljišta	Kupovina zemljišta” odnosi se na sve metode dobijanja zemljišta za projektne svrhe, koje mogu uključivati direktnu kupovinu, eksproprijaciju imovine i sticanje prava pristupa, kao što su služnosti ili prava puta. Kupovina zemljišta takođe može uključivati: (a) sticanje nenaseljenog ili neiskorišćenog zemljišta bez obzira da li se vlasnik zemljišta oslanja na takvo zemljište za prihod ili život; (b) vraćanje u posed javnog zemljišta koje koriste ili zauzimaju pojedinci ili domaćinstva; i (c) uticaje projekta koji rezultiraju potopljenjem zemljišta ili na drugi način neupotrebljivim ili nepristupačnim. Termin „zemljište“ za potrebe ESF i ESS5 obuhvata sve što raste na zemljištu ili je trajno pričvršćeno za zemlju, kao što su usevi, zgrade i druga poboljšanja, i pripadajuća vodna tela.
Sredstva za život	Odnosi se na čitav niz sredstava koje pojedinci, porodice i zajednice koriste da bi zarađivali za život, kao što su prihodi zasnovani na platama, poljoprivreda, ribolov, ishrana, drugi izvori za život zasnovan na prirodnim resursima, sitna trgovina i razmjena
Tržišna vrijednost	Vrednost izračunata na osnovu cena imovine u oblasti u kojoj se određena imovina stiće, koja se može postići za određenu nekretninu na tržištu, u zavisnosti od ponude i tražnje u tom trenutku određivanja cene. Za potrebe ESS5, tržišna vrednost se utvrđuje nezavisnom i kompetentnom procenom vrednosti nepokretnosti.
Dopolata za selidbu	Novčana naknada za troškove direktno povezane sa preseljenjem/preseljenjem domaćinstva ili preduzeća.
Fizičko uklanjanje	Fizičko uklanjanje je radnja koja rezultira preseljenjem, gubitkom stambenog zemljišta ili gubitkom skloništa
Ljudi pogođeni projektom	Pogođene osobe mogu se klasifikovati kao osobe: (a) koje imaju formalna zakonska prava na zemljište ili imovinu; (b) koji nemaju formalna zakonska prava na zemljište ili imovinu, ali imaju pravo na zemljište ili imovinu koja je priznata ili prepoznatljiva prema nacionalnom zakonu; ili (c) koji nemaju prepoznatljivo zakonsko pravo ili pravo na zemljište ili imovinu koju zauzimaju ili koriste. Status pogođene osobe utvrđuje se u popisu
Tržiškovni zamjene	Definiše se kao metoda procene koja daje kompenzaciju dovoljnu za zamenu imovine, plus neophodne transakcione troškove povezane sa zamenom imovine. Tamo gde postoje funkcionalna tržišta, trošak zamene je tržišna vrednost utvrđena nezavisnom i kompetentnom procenom vrednosti nepokretnosti, plus transakcioni troškovi. Tamo gde funkcionalna tržišta ne postoje, trošak zamene se može utvrditi alternativnim sredstvima, kao što je obračun izlazne vrednosti za zemljište ili proizvodna sredstva, ili neamortizovana vrednost zamenskog materijala i rada za izgradnju objekata ili drugih osnovnih sredstava, plus transakcioni troškovi. U svim slučajevima kada fizičko raseljavanje rezultira gubitkom skloništa, troškovi zamene moraju biti barem dovoljni da omoguće kupovinu ili izgradnju stambenog prostora koji ispunjava prihvatljive minimalne standarde kvaliteta i bezbednosti zajednice. Metoda procene za određivanje zamenske cene treba da bude dokumentovana i uključena u relevantne planske dokumente za preseljenje. Transakcioni troškovi uključuju administrativne troškove, naknade za registraciju ili vlasništvo, razumne troškove selidbe i sve slične troškove nametnute pogođenim osobama. Da bi se obezbedila kompenzacija po trošku zamene, planirane stope nadoknade mogu zahtevati ažuriranje u projektnim oblastima gde je inflacija visoka ili je vremenski period između izračunavanja stopa kompenzacije i isporuke kompenzacije obiman.

<p>Ograničenje korišćenja zemlje</p>	<p>Izraz „ograničenja korišćenja zemljišta“ odnosi se na ograničenja ili zabrane korišćenja poljoprivrednog, stambenog, poslovnog ili drugog zemljišta koje se direktno uvode i stavljaju na snagu kao deo projekta. To može uključivati ograničenja pristupa zakonski određenim parkovima i zaštićenim područjima, ograničenja pristupa drugim zajedničkim imovinskim resursima i ograničenja u korišćenju zemljišta u okviru komunalnih služnosti ili sigurnosnih zona. Pored sticanja zemljišta u vezi sa projektom, ograničenja u korišćenju zemljišta mogu takođe uzrokovati fizičko raseljavanje (preseljenje, gubitak stambenog zemljišta ili gubitak skloništa), ekonomsko raseljavanje (gubitak zemlje, imovine ili pristupa imovini, što dovodi do gubitka izvora prihoda ili druga sredstva za život), ili oboje.</p>
<p>Okvir politike preseljenja</p>	<p>Svrha Okvira politike preseljenja (RPF) je da razjasni principe preseljenja, organizacione aranžmane i kriterijume dizajna koji će se primeniti na podprojekte ili komponente projekta koje treba pripremiti tokom implementacije projekta. OPP se sastavlja u fazi pripreme projekta.</p> <p>Kada su potprojekti i pojedinačne komponente projekta definisani i potrebne informacije postanu dostupne, okvir se proširuje u poseban plan proporcionalan potencijalnim rizicima i uticajima (vidi tačku Akcioni plan preseljenja u nastavku). Projektne aktivnosti koje će prouzrokovati fizičko i/ili ekonomsko raseljavanje neće početi sve dok takvi specifični planovi ne budu finalizovani i odobreni od strane Banke.</p>
<p>Procesni okvir</p>	<p>Okvir procesa se priprema kada projekti koje podržava Banka mogu uzrokovati ograničenja u pristupu prirodnim resursima u zakonski određenim parkovima i zaštićenim područjima. Svrha procesnog okvira je uspostavljanje procesa kojim članovi potencijalno pogođenih zajednica učestvuju u dizajniranju komponenti projekta, određivanju mera neophodnih za postizanje ciljeva ovog ESS-a i implementaciji i praćenju relevantnih projektnih aktivnosti.</p>
<p>Akcioni plan preseljenja</p>	<p>Dokument specifičan za lokaciju u kome klijent precizira procedure koje će slediti i radnje koje će preduzeti da ublaži štetne efekte, nadoknadi gubitke i obezbedi razvojne koristi licima i zajednicama pogođenim definisanim investicionim projektom, na poznatoj lokaciji. Akcioni planovi preseljenja se pripremaju za svaki projekat koji rezultira ekonomskim ili fizičkim raseljavanjem. Plan se zasniva na ažurnim i pouzdanim informacijama o (a) predloženom projektu i njegovim potencijalnim uticajima na raseljena lica i druge štetno pogođene grupe, (b) odgovarajućim i izvodljivim merama ublažavanja, i (c) pravnim i institucionalni aranžmani potrebni za efikasno sprovođenje mera preseljenja. Obim i nivo detalja variraju u zavisnosti od veličine pomeranja i složenosti mera potrebnih za ublažavanje negativnih uticaja.</p>
<p>Nagodba pregovaranja</p>	<p>U slučajevima kada zajmoprimac treba da dobije određeno zemljište ili ograniči njegovu upotrebu za projekat, oni mogu izabrati da prvo pokušaju da postignu obostrano prihvatljivo rešenje – „nagodbu pregovaranjem“ sa zemljoposедnikom/korisnikom umesto da prođu kroz proces eksproprijacije. Često, obe strane mogu da vide da je korisno postići dogovor kako bi se izbegla kašnjenja i troškovi povezani sa potpunom pravnom ili administrativnom eksproprijacijom.</p>
<p>Sigurnost zakupa</p>	<p>To znači da se preseljeni pojedinci ili zajednice preseljavaju na lokaciju koju mogu legalno zauzeti, gde su zaštićeni od rizika deložacije i gde su stanarska prava koja su im data društveno i kulturno odgovarajuća. Ni u kom slučaju preseljenim licima neće biti obezbeđena zaposednička prava koja su slabija od prava koja su imala na zemljište ili imovinu sa koje su raseljeni.</p>

<p>Pogođeni ljudi ili grupe</p>	<p>Ugrožene osobe su one koje zbog svog pola, etničke pripadnosti, starosti, fizičkog ili mentalnog invaliditeta, ekonomske nepogodnosti ili socijalnog statusa, preseljenje može negativno uticati na druge. Oni se takođe mogu suočiti sa ograničenjima u svojoj mogućnosti da pristupe pomoći za preseljenje i srodnim razvojnim beneficijama.</p> <p>Grupe ili osobe koje mogu biti posebno ranjive uključuju, ali nisu ograničene na:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Siromašni ljudi ▪ Osobe za invaliditetom ▪ izbeglice i interno raseljena lica ▪ djeca, žene, starije ili bolesne osobe ▪ domaćinstva čiji su nosioci djeca i žene ▪ domaćinstva koja nemaju ili imaju veoma ograničena sredstva ▪ Etničke manjine (kao što su Romi ili drugi) <p>људи без права на земљиште или коришћење према локалном законодавству</p>
--	---

3 Ključni principi preseljenja i primjena

ESS5 uspostavlja ključne principe koje treba poštovati u planiranju i implementaciji preseljenja, kao što slijedi:

- a) Sva raseljena lica imaju pravo na nadoknadu za zemljište i pripadajuću imovinu, ili na alternativne, ali ekvivalentne oblike pomoći umesto naknade; nedostatak zakonskih prava na izgublenu imovinu neće onemogućiti raseljenim licima pravo na takvu naknadu ili alternativne oblike pomoći.
- b) Stope nadoknade odnose se na iznose koji se moraju u potpunosti isplatiti kvalifikovanom(im) vlasniku(ima) ili korisniku(ima) izgubljene imovine, bez amortizacije ili odbitka za naknade, poreze ili bilo koju drugu svrhu.
- c) Nadoknada za zemljište, građevine, nepožnjeve useve i sva druga osnovna sredstva treba da se isplati pre trenutka udara ili oduzimanja.
- d) Kada se kultivisano zemljište uzima za potrebe projekta, [naziv agencije za implementaciju] nastoji da obezbijedi zamenu za zemljište ekvivalentne proizvodne vrednosti ako to preferiraju raseljena lica.
- e) Usluge i objekti u zajednici će biti popravljeni ili obnovljeni ako na njih utiče projekat.
- f) Raseljena lica treba konsultovati tokom pripreme RP, tako da se traže i uzmu u obzir njihove preferencije.
- g) RP (u nacrtu i konačnoj verziji) se javno objavljuje na način dostupan raseljenim licima.
- h) Mehanizam za podnošenje pritužbi pomoću kojeg raseljena lica mogu da podnose žalbe biće uspostavljen i funkcionisao na odgovarajući način.
- i) Pregovarački procesi poravnjanja su prihvatljivi kao alternativa za legalnu eksproprijaciju ako su na odgovarajući način sprovedeni i dokumentovani.
- j) Donacija zemljišta je prihvatljiva samo ako se sprovodi na potpuno dobrovoljan način i ako je na odgovarajući način dokumentovana.
- k) [naziv agencije za implementaciju] snosi zvaničnu odgovornost za podmirenje svih troškova u vezi sa dobijanjem projektnih lokacija, uključujući kompenzaciju i druga razmatranja zbog raseljenih lica. RP uključuje procenjeni budžet za sve troškove, uključujući nepredviđene uslove za inflaciju cena i nepredviđene troškove, kao i organizacione aranžmane za ispunjavanje finansijskih nepredviđenih obaveza.
- l) Aranžmani za praćenje biće specificirani u RP, kako bi se procenio status i efektivnost implementacije RP.

3.1 Potencijal za otkup zemljišta/preseljavanje i proces provjeravanja

Predložene projektne aktivnosti će vjerovatno uključiti kupovinu zemljišta, ekonomsko raseljavanje i ograničen pristup zemljištu i/ili imovini (ponekad) tokom implementacije Projekta ili trajno. S obzirom na specifičnosti planiranih projektne aktivnosti, ekonomsko pomeranje može biti uzrokovano privremenim zatvaranjem puteva za radove na kosinama, rekonstrukciju puta i sl. Ovakvi radovi su najverovatnije kod modernizacije puteva (u okviru podkomponente 1.1) koji se odvijaju u ruralnom području koje se proteže duž reka Drine i Tare, gde su turizam i poljoprivreda važni izvori prihoda, kao i dopunjavanje kućnog budžeta od šuma i rečnih proizvoda. (ribolov, sakupljanje šumskih plodova i drvne građe itd.). Pošto su tačne lokacije nepoznate, obim mogućeg uticaja je nepoznat, međutim, moguće je da radovi mogu da izazovu otežan pristup poljoprivrednim poljima i pristup obalama reka (gde se nalaze potencijalno turistički ili ugostiteljski objekti). Osim toga, kupovina zemljišta je moguća zbog izgradnje obilaznica, novih trasa koje podrazumevaju nove deonice puteva, ali i vijadukta, mostova, tunela itd. Projekat takođe može izazvati širok spektar implikacija vezanih za ograničen pristup, od ograničenog pristupa. (privremeno ili trajno) u kuće, poljoprivredno zemljište ili preduzeća zbog putnog nameštaja potrebnog za povećanje bezbednosti na putevima, ograničenog pristupa neformalnim ulazima u prirodna područja (šume, obale reka). Uticaj ograničenog pristupa takođe uključuje troškove korišćenja alternativnih puteva (npr. za premošćavanje pristupa tržištima, poslu, socijalnim uslugama) koji su stvoreni da ublaže efekte delimičnog ili potpunog zatvaranja puteva, ali mogu izazvati dodatne troškove za pružaoca usluga i/ili putnike, može izazvati kašnjenja, itd. Fizičko pomeranje još uvek nije identifikovano u okviru Projekta, ali se ne može isključiti u trenutku pripreme Projekta. U izvesnoj meri, okvirna lista potprojekata je identifikovana u okviru podkomponenti 1.1 i 1.2, ali još uvek nisu zreli za implementaciju (zahtevaju značajne revizije dizajna, koje na kraju takođe (ponovno) definišu lokaciju pod-projekta).

Prije podnošenja potprojekata na razmatranje finansiranja, PIU u okviru Puteva RS pažljivo će pregledati predložene potprojekte (kao dio E&S skrininga i povezanog izveštavanja) kako bi procijenio da li može biti potrebno ili ne otkup zemljišta i u kojoj mjeri. Važno je uzeti u obzir tokom takvog skrininga da iako planirane projektne aktivnosti ne mogu dovesti do uticaja u smislu otkupa zemljišta ili fizičkog raseljavanja, pripremne investicione aktivnosti predviđene tokom perioda pripreme projekta, kao i radovi na rehabilitaciji u okviru postojećeg otiska, Istraživanja i radovi na pomoćnim kolovoznim elementima i putnom mobilijaru (kao što su stabilizacija kosina, čišćenje terena ili izgradnja pristupnih puteva, geomehanička istraživanja, sanacija puteva,) mogu uključivati privremeno oduzimanje zemljišta ili privremeno zauzimanje zemljišta, u kom slučaju Putevi RS moraju osigurati da su i takve pripremne radnje u skladu sa zahtevima ovog OPP-a. Dalje, E&S skrining će uključiti identifikaciju potencijalnog ekonomskog raseljavanja i ograničen pristup zemljištu, imovini i drugim srodnim implikacijama. U slučaju da se identifikuju gore pomenute društvene implikacije, PIU će izvršiti anketu o baslineu ili popis stanovništva kako bi procenio ove uticaje.

Nakon procesa E&S skrininga i konsekvantnog utvrđivanja potencijalnih uticaja (na osnovu popisa i/ili osnovnih istraživanja) i potrebe za RAP-om, Putevi RS će prijaviti nalaze procesa skrininga SB (podložno odobrenju stručnjaka za socijalni rad SB) i pripremiti RAP-ovi specifični za lokaciju, obezbeđujući da sve projektne aktivnosti budu u skladu sa zahtevima ovog OPP-a. Skrining treba izvršiti na osnovu posete gradilištu i relevantne dokumentacije (projekat, studija eksproprijacije, itd.). Obrazac za skrining se može naći u Aneksu D.

RAP-ovi će biti dostavljeni SB na pregled i odobrenje.

Pregled (korak po korak) procedura skrininga

Korak 1: PIU socijalni specijalista provjerava (potrebu za otkupom zemljišta i preseljenjem, gubitkom sredstava za život, itd.) bilo koji pod-projekat ili aktivnost predloženu za finansiranje i implementaciju u okviru Projekta (ili kao pridruženog objekta (AF)).

Korak 2: Na osnovu dostupnih informacija, PIU socijalni specijalista vrši prethodnu procenu da li pod-projekat ima elemente koji pokreću pripremu RAP-a, u skladu sa zahtevima RPF-a i ESF-a.

Korak 3: Specijalista za socijalni rad PIU posećuje lokaciju, susreće se sa relevantnim zainteresovanim stranama, saraduje sa relevantnim nadležnim organima i vrši neophodnu reviziju. Prikupljene informacije i aktivnosti se procenjuju u skladu sa zahtevima ESS5.

Korak 4: Ako prethodna procena potvrdi da će biti potrebna kupovina zemljišta ili preseljenje, tada su potrebni RAP za predloženu aktivnost specifičnu za lokaciju. RAP-ovi će biti pripremljeni u skladu sa principima i smernicama ovog RPF-a, uz odobrenje Svjetske banke.

4 ZAHTJEVI SVJETSKE BANKE

ESS5 Svetske banke o otkupu zemljišta, ograničenjima zemljišta i nedobrovoljnom preseljavanju prepoznaje da sticanje zemljišta u vezi sa projektom i ograničenja korišćenja zemljišta mogu imati negativne uticaje na zajednice i ljude. Sticanje zemljišta u vezi sa projektom ili ograničenja u korišćenju zemljišta mogu uzrokovati fizičko raseljavanje (preseljenje, gubitak stambenog zemljišta ili gubitak skloništa), ekonomsko raseljavanje (gubitak zemlje, imovine ili pristupa imovini, što dovodi do gubitka izvora prihoda ili drugih sredstava sredstva za život), ograničen pristup ili sve pomenuto. Ovaj gubitak ne mora da bude trajan da bi bio predmet ESS5. Ciljevi ESS5, u vezi sa zemljištem, imovinom i rizicima vezanim za pristup su:

- Da se izbegnu ili minimiziraju štetni uticaji od otkupa zemljišta i ograničenja korišćenja zemljišta povezana sa razvojem projekta,
- Ako fizičko ili ekonomsko raseljavanje ne može da se izbegne, raseljenim licima (kako je definisano u ESS5) se isplaćuje naknada,
- Nadoknada se vrši po trošku zamene za zemljište i drugu imovinu, i na drugi način pomaže po potrebi da se poboljšaju ili barem povrate prihodi i životni standard raseljenih lica,
- Da bi se izbeglo prinudno iseljenje,
- poboljšati uslove života siromašnih ili ugroženih lica koja su fizički raseljena, kroz obezbeđivanje adekvatnog smeštaja, pristup uslugama i objektima i sigurnost poseda,
- da osmisle i sprovedu aktivnosti preseljenja kao programe održivog razvoja, obezbeđujući dovoljne investicione resurse kako bi se raseljenim licima omogućilo da imaju direktnu korist od projekta, kako priroda projekta nalaže,
  - Osigurati da se aktivnosti preseljenja planiraju i sprovode uz odgovarajuće otkrivanje informacija, smislene konsultacije i informisano učešće onih koji su pogođeni.

Termin „raseljena lica“ prema ESF-u Svjetske banke, ESS5, obuhvata sve potencijalne kategorije lica pogođenih otkupom zemljišta i povezanim uticajima; svi oni koji su štetno pogođeni smatraju se „raseljenima“ prema ovoj definiciji bez obzira na to da li je bilo kakvo preseljenje neophodno. Kategorije raseljenih lica kako su definisane u ESS5 prikazane su u tabeli 1 u nastavku:

Tabela 1: Raseljena lica prema ESS5

	Raseljena lica prema ESS5	Prava
a)	Oni koji imaju formalna zakonska prava na zemljište ili imovinu (tj. oni koji imaju formalnu dokumentaciju prema nacionalnom zakonu da dokazuju svoja prava, ili su posebno priznati u nacionalnom zakonu da ne zahtevaju dokumentaciju)	Надокнада за губитак земље или имовине
b)	Oni koji nemaju pravo na zemljište ili imovinu koja je priznata ili prepoznatljiva prema nacionalnom zakonu; drugim rečima, oni nemaju formalna zakonska prava na zemljište ili imovinu, ali imaju pravo na zemljište ili imovinu po drugom osnovu (npr. oni koji su koristili zemljište generacijama bez formalne dokumentacije prema uobičajenim ili tradicionalnim aranžmanima o vlasništvu koji su prihvaćeni od strane zajednice i priznati nacionalnim zakonom, ili oni kojima nikada nije dato formalno pravo ili njihovi dokumenti mogu biti nepotpuni ili izgubljeni)	+ Помоћ за пресељење и живот
c)	Oni koji nemaju prepoznatljivo zakonsko pravo ili polažu pravo na zemlju ili imovinu koju zauzimaju ili koriste (npr. sezonski korisnici resursa, kao što su stočari, pašnjaci, ribari, lovci ili lica koja zauzimaju zemljište kršeći važeće zakone)	Ne ispunjava uslove za naknadu za zemljište, ali ispunjava uslove za preseljenje i pomoć za život i naknada za imovinu u vlasništvu

Ključni zahtevi ESS5 mogu se sažeti na sledeći način:

- Nedobrovoljno preseljenje treba izbegavati tamo gde je to moguće. Tamo gde je to neizbežno, biće svedeno na minimum, a odgovarajuće mere za ublažavanje štetnih uticaja na raseljena lica (i na zajednice domaćina koje primaju raseljena lica) biće pažljivo planirane i sprovedene.
- Ohrabruju se pregovaračka nagodba sa pogođenim licima kako bi se izbegla administrativna ili sudska kašnjenja povezana sa formalnom eksproprijacijom, i u meri u kojoj je to moguće kako bi se smanjili uticaji na pogođena lica povezani sa formalnom eksproprijacijom;
- Kada se otkup zemljišta ili ograničenja u korišćenju zemljišta ne mogu izbeći, Zajmoprimac će pogođenim licima ponuditi kompenzaciju po trošku zamene, i drugu pomoć koja može biti neophodna da im pomogne da poboljšaju ili barem povrate svoj životni standard ili sredstva za život
- Zajmoprimac neće pribegavati prinudnim deložacijama pogođenih osoba. „Prisilno iseljenje“ se definiše kao trajno ili privremeno udaljenje protiv volje pojedinaca, porodica i/ili zajednica iz domova i/ili zemljišta koje zauzimaju bez pružanja i pristupa odgovarajućim oblicima pravne i druge zaštite. Sprovođenje eminentnog domena, prinudnog sticanja ili sličnih ovlašćenja od strane Zajmoprimca neće se smatrati prinudnim iseljenjem pod uslovom da je u skladu sa zahtevima nacionalnog zakona i odredbama ESS5, i da se sprovodi na način u skladu sa osnovnim principima dužnog procesa.
- Objavljivanje relevantnih informacija i smisleno učešće pogođenih zajednica i osoba će se desiti tokom razmatranja alternativnih dizajna projekata, a nakon toga tokom planiranja, implementacije, praćenja i evaluacije procesa kompenzacije, aktivnosti obnove sredstava za život i procesa preseljenja;
- Zajmoprimac će obezbediti da se mehanizam za žalbe za projekat uspostavi što je pre moguće u razvoju projekta kako bi se blagovremeno rešili specifični problemi u vezi sa kompenzacijom, preseljenjem ili merama vraćanja sredstava za život koje su raseljena lica (ili drugi).

- Tamo gde su sticanje zemljišta ili ograničenja korišćenja zemljišta neizbežni, Zajmoprimac će sprovesti popis/osnovno istraživanje kako bi identifikovao osobe na koje će projekat uticati, kako bi uspostavio inventar zemljišta i imovine na koje će uticati, kako bi odredio ko će biti pogođen ispunjavaju uslove za kompenzaciju i pomoć, i da obeshrabre nepodobna lica, kao što su oportunistički doseljenici, da traže beneficije

---

Projekat ne može i neće biti osmišljen da ograniči pristup prirodnim resursima u zakonski određenim parkovima i zaštićenim područjima, u fazi implementacije. Ako se to dogodi, biće preduzeti koraci za projekat da redizajn komponenti projekta, utvrđivanje mera neophodnih za postizanje ciljeva ESS5, i definisanje adekvatne implementacije i praćenja relevantnih projektnih aktivnosti. Ovi koraci mogu uključivati restrukturiranje projekta.

---

5 PRAVNI OKVIR U RS

5.1 Pravni okvir u RS

Otkup zemljišta u Republici Srpskoj regulisan je Zakonom o eksproprijaciji Republike Srpske (NN 112/06, 37/07,66/08, 110/08, 79/15). Ovim zakonom definisani su uslovi i postupak eksproprijacije imovine radi izgradnje objekata od javnog interesa. Takođe pokriva podobnost i iznose naknade, rešavanje pritužbi, rešavanje sporova i druga pitanja u vezi sa procesom eksproprijacije. Dalji detalji o zahtevima ovog zakona mogu se naći u Okviru politike preseljenja koji je razvijen za ovaj projekat.

Zakon o eksproprijaciji RS

Ključne odredbe Zakona o eksproprijaciji RS su sažete u tabeli 1. u nastavku.

Tabela 2: Ključne odredbe Zakona o eksproprijaciji RS

Predmet	Ključne odredbe
<i>Javni interes</i>	Eksproprijacija se može izvršiti za potrebe Republike Srpske i jedinica lokalne samouprave, ako zakonom nije drugačije određeno. Imovina može biti eksproprijsana samo nakon što se za projekat proglasi javni interes. Zakon navodi nekoliko objekata čija izgradnja opravdava eksproprijaciju. Javni interes se proglašava uredbom, zakonom ili prostornim planom.
<i>Preduslov za početak eksproprijacije</i>	Eksproprijacija se može započeti tek nakon što se obezbede potrebna sredstva i deponuju kod banke u procenjenom ukupnom iznosu za naplatu, odnosno dostavljen dokaz o postojanju zamenske imovine.
<i>Vrste eksproprijacije</i>	Eksproprijacija može biti potpuna ili nepotpuna: Potpuna eksproprijacija omogućava korisniku eksproprijacije da stekne pravo svojine na eksproprijsanoj imovini, dok prava prethodnog vlasnika na imovini kao i druga prava na toj imovini prestaju da postoje. Nepotpuna eksproprijacija ne podrazumeva promenu vlasništva nad zemljištem (u slučajevima kao što je postavljanje vodovoda). Korisniku se daje pravo plodouživanja na zemljištu i objektima, kao i zakup zemljišta na određeno vreme. Po isteku zakupa, pravo plodouživanja na zemljištu se vraćaju prethodnom vlasniku. Nepotpunom eksproprijacijom može se uspostaviti pravo služnosti na zemljištu i zgradi, kao i zakup zemljišta na određeno vreme (nepotpuna eksproprijacija). Zakup se može zasnovati samo u slučaju kada se zemljište, s obzirom na namenu za koju se predlaže zakup, koristi na određeno vreme, najduže do pet godina (u cilju: istraživanja rudnog i drugog blaga). Zakup poljoprivrednog zemljišta za površinsku eksploataciju industrijskih i drugih mineralnih sirovina zasniva se ako se tom zemljištu nakon završene eksploatacije može vratiti izvorna kultura i ako je zasnivanje zakupa socijalno i ekonomski opravdanije od potpune eksproprijacije tog zemljišta. Ako se usljed korišćenja zemljišta po osnovu zakupa uništi kultura zemljišta tako da se ono ne može koristiti na način na koji je do sada, vlasnik može zahtjevati da se izvrši potpuna eksproprijacija. Ovaj zahtev se podnosi nadležnom organu u roku od mesec dana nakon prestanka zakupa.
<i>Pravo na traženje eksproprijacije preostalog neispravnog zemljišta</i>	Vlasnici zemljišta pogođeni delimičnim gubitkom imovine imaju pravo da zahtevaju potpunu eksproprijaciju i odgovarajuću naknadu, u slučaju da bi delimična eksproprijacija pogoršala ekonomsku situaciju stvarnog vlasnika imovine ili učinila preostali deo imovine neupotrebljivim ili teškim za korišćenje. Vlasnici moraju biti obavešteni o takvom pravu. Takav zahtev se može podneti do donošenja rešenja o eksproprijaciji u prvom stepenu, kao i u žalbenom postupku ako oštećeni vlasnik nije obavešten o tom pravu.

<i>Privremeno zauzimanje zemljišta</i>	Zemljište koje je potrebno za izgradnju objekata ili za obavljanje drugih radova od opšteg interesa (radi stanovanja radnika, materijala, mašina i sl.) može se privremeno zauzeti, po Zakonu. Zauzimanje zemljišta mora biti zatraženo formalnim predlogom koji navodi njegovu namjenu, imovinu koja se predlaže za korišćenje, vlasnika imovine i trajanje. Naknada se mora obezbijediti u visini zakupnine po tržišnim cijenama.
<i>Pregovori</i>	Zakon izričito podstiče nagodbe putem pregovora, čime se omogućava korisniku eksproprijacije i vlasniku imovine da se dogovore o prenosu vlasništva i obeštećenju tokom čitavog procesa.
<i>Vrijeme kompenzacije</i>	Kompenzacija se mora obezbijediti prije formalnog prenosa vlasništva.
<i>Periferna vrsta kompenzacije</i>	<p>Prema zakonu, prilikom eksproprijacije imovine, poželjna naknada je ekvivalentna imovina u istoj opštini ili gradu koja ima sličnu tržišnu vrijednost i slične uslove korišćenja kao ekspropisana imovina. Ako vlasnik nekretnine ne prihvati ekvivalentnu imovinu ili ako je korisnik eksproprijacije ne može obezbijediti, mora se odrediti pravična naknada u novcu. Ova novčana naknada ne treba da bude manja od tržišne cijene ekspropisane imovine u trenutku donošenja prvostepene odluke o eksproprijaciji ili u trenutku zaključenja kupoprodajnog ugovora.</p> <p>Zakonom je definisan i način određivanja naknade za voćnjake, šume i poljoprivredne zasade i dr.</p>
<i>Dodatna kompenzacija</i>	<p>Lične i porodične prilike (bivšeg) vlasnika ekspropisane nekretnine biće uzete u obzir kao korektiv povećanja iznosa utvrđene naknade. To će se učiniti u sljedećim slučajevima: (i) ako su ove okolnosti od suštinskog značaja za materijalnu egzistenciju bivšeg vlasnika, a posebno u slučaju ako je to zbog eksproprijacije većeg dijela i cijelog zemljišta ili poslovni prostor u kojem je, ako je prethodni vlasnik obavljao dozvoljenu djelatnost, (ii) ugrožena materijalna egzistencija vlasnika, kao i u slučaju kada se zbog eksproprijacije (ii) članovi poljoprivrednog domaćinstva moraju iseliti iz područje u kojem su živjeli ili boravili.</p> <p>Naknada se može povećati i u slučaju izgubljene dobiti: bivši vlasnici imaju pravo na izgubljenu dobit koju bi ostvarili da su nastavili koristiti ekspropisane imovinu. Izgubljena dobit se obračunava od datuma kada je vlasnik izgubio posjed imovine do datuma kada je primio naknadu.</p> <p>Objekat vrste prava se definišu od slučaja do slučaja.</p>
<i>Podobnost naknade</i>	<p>Vlasnici zgrada i zemljišta upisanih u zemljišne knjige, poznatih kao formalna svojina, po pravilu imaju pravo na naknadu po tržišnoj vrijednosti.</p> <p>Ako je objekat bespravno izgrađen, vlasnik ima pravo na naknadu u visini svojih ulaganja ako su u trenutku ulaganja bili ispunjeni uslovi za legalizaciju objekta. Međutim, ovo se ne odnosi na objekte koji su bespravno izgrađeni nakon podnošenja prijedloga za eksproprijaciju.</p>
<i>Pristup nekretnini</i>	Da bi se preuzela kontrola nad imovinom, mora se donijeti formalna Odluka o eksproprijaciji i obezbijediti zamjenska imovina ili kompenzacija. Međutim, za infrastrukturne projekte Vlada može izdati Uredbu kojom se korisniku dozvoljava da preuzme imovinu prije donošenja konačne odluke, ako je neophodna hitnost ili izbjegavanje veće štete. Ako se prijedlog za eksproprijaciju kasnije odbije, korisnik eksproprijacije mora nadoknaditi vlasniku svu štetu nastalu dolaskom u posjed imovine.

Procedura eksproprijacije prema zakonodavstvu RS

Proces eksproprijacije uključuje nekoliko koraka, i to:

1. Prvobitno, korisnik eksproprijacije mora pozvati vlasnike imovine da se uključe u pregovore za postizanje nagodbe.
2. Ako se postigne nagodba, zaključuje se ugovor o kupoprodaji kod notara za prijenos pravnog vlasništva.
3. Ukoliko se ne postigne nagodba, korisnik eksproprijacije može podnijeti prijedlog za eksproprijaciju Upravi za vlasničke poslove.
4. Nakon prijema prijedloga, Uprava je dužna obavijestiti vlasnike da je postupak eksproprijacije pokrenut i upozoriti ih da neće imati pravo na naknadu troškova ulaganja u zemljište ili objekte nakon što dobiju pismeno obavještenje da je postupak eksproprijacije pokrenut. je započeo, osim troškova redovnog održavanja.
5. Uprava se tada mora sastati sa vlasnicima kako bi razgovarali o eksproprijaciji i obavijestili ih o njihovom pravu da podnose zahtjev za eksproprijaciju preostalog neodrživog dijela imovine.
6. Ako postoje neslaganja između zemljišnoknjižnih podataka i stvarnog stanja vlasništva, Uprava je dužna riješiti ove probleme prije daljeg postupanja.
7. Uprava donosi Rješenje o eksproprijaciji, na koje vlasnik nekretnine može uložiti žalbu Upravi za geodetske i imovinsko-pravne poslove RS.
8. Ako i dalje nije zadovoljan, vlasnik nekretnine može pokrenuti upravni spor pred sudom.
9. Nakon pravosnažnosti rješenja o eksproprijaciji, Uprava mora pozvati vlasnika nekretnine na dogovor o visini naknade.
10. Ako se postigne sporazum, potpisuje se formalni sporazum. Ukoliko se u roku od 2 mjeseca ne postigne dogovor, Uprava upućuje slučaj sudu radi utvrđivanja naknade.
11. Konačno, formalni prijenos prava vlasništva u zemljišnim knjigama vrši se na osnovu važećeg Rješenja i dokaza o uplati naknade ili dokaza da je prethodni vlasnik stekao vlasništvo nad drugom pripadajućom imovinom.

Other Relevant Legislation of RS

- Zakon o imovinskim pravima RS (124/08, 3/09, 58/09, 95/11, 60/15, 107/19, 1/2021 - odluka SAD i 119/2021 - odluka SAD) Ovim zakonom se uređuju sticanje, korišćenje, raspolaganje, zaštita i prestanak prava svojine, drugih stvarnih prava i državne imovine. Stvarna prava obuhvataju pravo svojine, pravo građenja, založno pravo, pravo stvarne i lične službenosti i pravo stvarnog tereta.
- Zakon definiše nepokretnost kao sve ono što je izgrađeno na površini zemljišta, iznad ili ispod njega, i ima namjeru da tu trajno ostane, ili je ugrađeno u nepokretnost, dodano joj, nadređeno na nju ili na bilo koji drugi način trajno povezan s njim i dio je te nepokretnosti sve dok se ne odvaja od njega. Trava, drveće i voće su sastavni dijelovi zemljišta, sve dok se ne odvoje od njega.
- Zgrade i drugi objekti koji su trajno povezani sa tim zemljištem nisu dijelovi zemljišta ako su od njega pravno odvojeni stvarnim pravom koje njegovom nosiocu daje pravo posjedovanja takve zgrade ili drugog objekta na tom tuđem zemljištu (pravo na izgraditi).
- Mašine i slični uređaji koji su fizički povezani sa nepokretnošću ili se smatraju njenim bitnim dijelom smatraju se samostalnim stvarima ako je u odgovarajućem javnom registru upisano da su vlasništvo trećeg lica. Prava koja postoje u korist nepokretnosti pripadaju toj nepokretnosti.
- Član 58. navodi da korisnik stiče pravo svojine na nekretnini koja je u vlasništvu drugog lica, nakon 10 godina savjesnog i zakonitog korištenja, odnosno 20 godina savjesnog korištenja. Član 59. kaže da savjesno lice koje gradi objekat na zemljištu na kojem drugo lice ima formalna prava, ima pravo steći zemljište na kojem je objekat izgrađen, ako se vlasnik zemljišta nije protivio izgradnji. Vlasnik zemljišta u ovom slučaju ima pravo tražiti samo naknadu tržišne vrijednosti zemljišta.

Zakon o uređenju prostora i građenju RS (40/13, 106/15, 3/16 i 84/19) posljednja verzija zakona ne sadrži detaljan postupak legalizacije objekata izgrađenih bez potrebnih dozvola. Međutim, neophodan je dokaz o legalnosti postojećeg objekta,

ukoliko se radi o dogradnji, nadogradnji i promeni namene postojećeg objekta, kao preduslov za izdavanje lokacijske dozvole.

- Zakonom o ozakonjenju bespravno izgrađenih objekata (NN 62/2018, 93/22) uređuju se uslovi i postupak legalizacije bespravno izgrađenih objekata. Promjene napravljene u verziji za 2022. legalizirale su sve zgrade izgrađene prije 1991. godine.
- Zakon o poljoprivrednom zemljištu RS (NN 93/06, 86/07, 14/10, 05/12 i 58/19) zabranjuje korišćenje poljoprivrednog zemljišta u nepoljoprivredne svrhe, ali izuzetno dozvoljava eksproprijaciju tog zemljišta. ako je utvrđen javni interes za izgradnju objekata na definisanim površinama (uključujući komunalnu infrastrukturu).
- Zakonom o vanparničnom postupku RS (NN 36/09 i 91/16) propisana su pravila po kojima sudovi odlučuju o ličnim, porodičnim, imovinskim i drugim pravima i pravnim interesima koji se rješavaju u vanparničnom postupku. Sudovi utvrđuju visinu naknade za eksproprisanu imovinu u vanparničnom postupku. Podnosioci predstavke mogu zaključiti sporazum o obliku i rasponu naknade.
- Zakonom o opštem upravnom postupku RS (NN 13/02, 50/10 i 66/18) uređuju se postupci organa uprave prilikom odlučivanja o pravima i obavezama građana u okviru upravnog postupka. Protiv odluka donesenih u prvom stepenu stranke imaju pravo žalbe. Samo se zakonom može propisati da u pojedinim upravnim pitanjima nije dozvoljena žalba, ako je zaštita prava i zakonitosti osigurana na drugi način. Daje mogućnost postavljanja privremenog zastupnika ako stranka nema zakonskog zastupnika ili ako se preduzima radnja protiv lica čije je prebivalište nepoznato, a koje nema punomoćnika.
- Zakonom o premjeru i katastru imovine u RS (NN 6/12, 110/16 i 62/18) uređuje se premjer zemljišta, zgrada i drugih objekata, uspostavljanje i vođenje katastra zemljišta, zgrada i drugih objekata, evidencija i registraciju imovine. Evidencija posjednika nekretnina vodi se u zemljišnim knjigama.
- Zakonom o socijalnoj zaštiti RS (NN 37/12, 90/16, 94/19 i 42/20) uređena je socijalna zaštita, koja se u smislu ovog zakona smatra organizovanom djelatnošću u RS, usmjerenom na osiguranje socijalne sigurnosti njenih građana i njihovih porodica u nevolji. Osobe ili porodice kojima je potrebna prinudna migracija (između ostalih) imaju pravo na privremenu, jednokratnu i drugu novčanu ili prirodnu pomoć ako ispunjavaju dva uslova (tj. nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje; i ii. Nemaju članove porodice koji su po zakonu obavezni da ih izdržavaju, ili ako imaju, da ih ta lica nisu u mogućnosti izdržavati).
- Zakon o turizmu RS (NN 45/2017 i 16/2023) reguliše turističku djelatnost, promociju, rad turističkih ustanova i dr. Međutim, ne definiše okolnosti ometanja turističke djelatnosti zbog radova od javnog interesa ili srodnih kompenzacije.
- Zakon o obligacionim odnosima (NN 29/1978, 39/1985, 45/1989 - odluka USJ i 57/1989, NN 17/1993, 3/1996, 37/2001, 39/2003 i 44/ reguliše obligacione odnose koji proizilaze iz ugovora, prouzrokovane štete, sticanja bez osnova, upravljanja bez naloga, jednostrane izjave volje i druge činjenice utvrđene zakonom. Zakon nalaže da stranke u obligacionim odnosima imaju jednaka prava i da su svi dužni da se uzdrže od radnji koje mogu prouzrokovati štetu drugima.

5.2 Nedostaci i radnje za ublažavanje (mjere)

Zakonodavstvo u RS obezbjeđuje odgovarajući okvir za obavljanje aktivnosti preseljenja i kompenzacije u skladu sa zahtjevima Svjetske banke (SB). Tabela 2 ispod prikazuje glavne razlike između lokalnog zakonodavstva i zahtjeva Svjetske banke, kao i rješenja koja nudi ovaj RPF. Varijacije između ESS5 i lokalnog zakonodavstva mogu se riješiti pregovorima, kako je podstaknuto zakonodavstvom, kako bi se izbjegla formalna eksproprijacija i za formalne i za neformalne vlasnike/koris

Tabela 3: Analiza praznina i mjere za premošćavanje praznina

Pitanje	Pukotine	Mjere za premošćavanje pukotina
Izbjegavanje nedobrovoljnog preseljenja	Zakon o eksproprijaciji ne pominje izričito izbjegavanje prisilnog preseljenja i stoga ne ohrabruje javne organe da traže takvo izbjegavanje. Međutim, vlasti kao korisnici eksproprijacije imaju zakonsku obavezu da nastoje postići sporazumna rješenja prema Zakonu. Nadalje, procesi dizajniranja projekata u prošlosti su dosljedno nastojali izbjeći ili minimizirati preseljenje i eksproprijaciju u praksi u okviru napora da se smanje troškovi.	Biće uloženi maksimalni naponi da se potpišu sporazumni sporazumi sa osobama pogođenim projektom kako bi se izbjegla eksproprijacija, a takvi naponi će biti dokumentovani, kako je definisano u poglavlju "Ključni principi i obaveze" ovog OPP-a.
Planiranje i implementacija preseljenja	Zakon o eksproprijaciji nema eksplicitne zahtjeve koji se odnose na socio-ekonomska istraživanja ili izradu planova preseljenja. Međutim, u cilju olakšavanja eksproprijacije u ranoj fazi, Zakon zahtijeva izradu studije eksproprijacije koja uključuje geodetski/katastarski plan područja utvrđenog za eksproprijaciju, spisak pogođenih vlasnika i imovine, procjenu vrijednosti imovine i druge povezane informacije. Opseg studije eksproprijacije nije identičan osnovnoj procjeni kako to zahtijeva ESS5.	Kao što je definisano u poglavlju "Ključni principi i obaveze" ovog RPF-a, RAP-ovi će biti pripremljeni za sve potprojekte koji uključuju preseljenje. Izrada RAP-a će također uključiti socio-ekonomsko istraživanje i popis stanovništva koji će identifikovati i formalne i neformalne korisnike zemljišta/imovine, kao i ugrožene osobe/domaćinstva.
Krajnji datum	Ne postoje razlike u pogledu određivanja graničnog datuma (datum ili nakon kojeg osobe koje borave u projektnom području nemaju pravo na naknadu i/pomoć) između ESS5 i lokalnog zakonodavstva. Međutim, lokalno zakonodavstvo ne zahtijeva da se krajnji datum objavi u cijelom projektnom području.	Kao što je definisano u poglavlju "Ključni principi i obaveze" ovog RPF-a, krajnji datum će biti saopšten (i) u lokalnim medijima, (ii) na konsultativnim sastancima.
Naknada za raseljena lica	Ne postoje razlike između ESS5 i Zakona o eksproprijaciji u pogledu principa određivanja vrste naknade, s obzirom da Zakon favorizuje dodjelu zamjenske imovine jednake vrijednosti, a ukoliko korisnik eksproprijacije nema odgovarajuću imovinu, ponudiće novčanu naknadu po fer vrijednosti koja nije manja od tržišne vrijednosti imovine. Međutim, postoje dvije velike razlike između ESS5 i Zakona o eksproprijaciji; Prva razlika je kategorija lica koja imaju pravo na naknadu. Zakon se uglavnom odnosi na formalne vlasnike imovine sa nekim izuzecima za neformalno izgrađene stambene objekte. Druga razlika leži u činjenici da ESS5 zahteva naknadu po trošku zamene, dok Zakon zahteva naknadu po tržišnoj vrednosti imovine, a ne pominje eksplicitno naknadu za bilo kakve troškove registracije itd. Međutim, treba napomenuti da je „pravična naknada“ navedeno u Zakonu može dati mogućnost određivanja pune naknade (tj. mogućnost povećanja tržišne vrijednosti na zamjensku vrijednost).	Kompenzacija će biti obezbijeđena u skladu sa zahtjevima ESS5, kako je definisano u poglavlju „Ključni principi i obaveze“. Posebna prava su navedena u matrici prava.
Ekonomsko raseljavanje	Zakon o eksproprijaciji priznaje pravo (formalnih) vlasnika na naknadu izgubljene dobiti koju bi ostvarili ranijim korištenjem imovine u periodu od njihovog prenosa do trenutka kada su dobili pristup zamjenskoj imovini. Tako, na primjer, formalni vlasnik poslovne strukture ima pravo na naknadu za svaki gubitak prihoda sve dok ne bude u mogućnosti da u potpunosti obnovi poslovne aktivnosti. Međutim, Zakon ne predviđa naknadu za ekonomsko raseljavanje u istoj meri kao ESS5 (npr. naknada za gubitak usluga i neformalnog prihoda, neformalni vlasnici/korisnici koji će biti ekonomski raseljeni, osiguranje	Kompenzacija će biti obezbijeđena u skladu sa zahtjevima ESS5, kako je definisano u poglavlju „Ključni principi i obaveze“. Posebna prava su navedena u matrici prava.

	sistema pomoći, itd.).	
Obnova sredstava za život (ograničenja korištenja zemljišta)	<p>Zakonodavstvo ne predviđa naknadu za izgublenu dobit u slučaju ograničenja korištenja zemljišta. „Ograničenja korištenja zemljišta” odnose se na ograničenja ili zabrane korištenja poljoprivrednog, stambenog, poslovnog ili drugog zemljišta koje se direktno uvode i stavljaju na snagu kao dio projekta. To može uključivati ograničenja pristupa drugim zajedničkim imovinskim resursima i ograničenja korištenja zemljišta unutar komunalnih služnosti ili sigurnosnih zona (npr. zbog privremenog zatvaranja ceste) ili zbog otežanog pristupa (npr. zbog saobraćajnih gužvi uzrokovanih radovima) ni za formalno ne neformalni radnici.</p> <p>Projekat, kako je trenutno zamišljen, ne može i neće ograničavati pristup prirodnim resursima u zakonski određenim parkovima i zaštićenim područjima.</p> <p>Ograničenja korištenja zemljišta također uključuju ograničeno korištenje javne infrastrukture i povezane troškove, npr. troškovi za preduzeća i pojedince u vezi sa korišćenjem alternativnih rešenja (kada su na primer putevi zatvoreni). Zakon ne obrađuje ove troškove.</p>	Utvrđivanje gubitaka zbog ograničenja korištenja zemljišta će se utvrditi korištenjem popisa ili osnovnih istraživanja u pripremi posebnih RAP-ova van lokacije. Kompenzacija će biti obezbijedena u skladu sa zahtjevima ESS5, kako je definisano u poglavlju „Ključni principi i obaveze”. Posebna prava su navedena u matrici prava.
Ranjive grupe	<p>U Zakonu o eksproprijaciji ne postoje posebne odredbe koje zahtijevaju konsultacije i pružanje pomoći ugroženim grupama u procesu eksproprijacije.</p> <p>U praksi se uticaji na socijalno ugrožene osobe u određenoj mjeri ublažavaju mjerama socijalne zaštite koje se provode na lokalnom nivou vlasti i centara za socijalni rad, kao i primjenom konkretnih zakonskih lijekova uređenih u vidu povećanja naknade za ekspropisane nekretnine formalnim vlasnicima, au svakom konkretnom slučaju uzimajući u obzir socijalni status, materijalno stanje, nezaposlenost, prihode nivo itd.</p>	Odgovarajuće mjere će se primjenjivati u skladu sa ovim RPF-om i RAP-ovima specifičnim za lokaciju. Identifikacija ranjivih grupa će biti dio osnovnih istraživanja specifičnih za lokaciju.
Mehanizam pritužbi	Dok Zakon o eksproprijaciji zaista predviđa pravo pogođenog stanovništva da podnese pritužbe u različitim fazama postupka eksproprijacije, ne postoji zahtjev za uspostavljanjem nezavisnog žalbenog mehanizma za obradu pritužbi u vezi sa konkretnim projektima.	Mehanizam za podnošenje pritužbi u skladu sa ESS5 će biti uspostavljen kao što je opisano u poglavlju “Mehanizam za žalbe” ovog RPF-a.
Učešće/ Konsultacije	Nekoliko članova Zakona o eksproprijaciji predviđa obaveštavanje/konsultacije sa vlasnicima nekretnina i zainteresovanim stranama. Međutim, ne postoji zahtjev da se osigura uključivanje sve pogođene populacije od najranije faze.	Objavljivanje informacija i konsultacije će se vršiti u skladu sa zahtjevima ovog OPP-a.

Tabela 1: Analiza praznina i mjere za premošćivanje praznina

Problem	Praznina	Mjere za premošćivanje praznina
Izbjegavanje nedobrovoljnog preseljenja	Zakon o eksproprijaciji ne pominje izričito izbjegavanje prisilnog preseljenja i stoga ne ohrabruje javne organe da traže takvo izbjegavanje. Međutim, vlasti kao korisnici eksproprijacije imaju zakonsku obavezu da nastoje postići sporazumna rješenja prema Zakonu. Nadalje, procesi dizajniranja projekata u prošlosti su dosljedno nastojali izbjeći ili minimizirati preseljenje i eksproprijaciju u praksi u okviru napora da se smanje troškovi.	Biće uloženi maksimalni naponi da se potpišu sporazumni sporazumi sa osobama pogođenim projektom kako bi se izbjegla eksproprijacija, a takvi naponi će biti dokumentovani, kako je definisano u poglavlju "Ključni principi i obaveze" ovog OPP-a.
Planiranje i implementacija preseljenja	Zakon o eksproprijaciji nema eksplicitne zahtjeve koji se odnose na socio-ekonomska istraživanja ili izradu planova preseljenja. Međutim, u cilju olakšavanja eksproprijacije u ranoj fazi, Zakon zahtijeva izradu studije eksproprijacije koja uključuje geodetski/katastarski plan područja utvrđenog za eksproprijaciju, spisak pogođenih vlasnika i imovine, procjenu vrijednosti imovine i druge povezane informacije. Opseg studije eksproprijacije nije identičan osnovnoj procjeni kako to zahtijeva ESS5.	Kao što je definisano u poglavlju "Ključni principi i obaveze" ovog RPF-a, RAP-ovi će biti pripremljeni za sve potprojekte koji uključuju preseljenje. Izrada RAP-a će također uključiti socio-ekonomsko istraživanje i popis stanovništva koji će identifikovati i formalne i neformalne korisnike zemljišta/imovine, kao i ugrožene osobe/domaćinstva.
Krajnji datum	Ne postoje razlike u pogledu određivanja graničnog datuma (datum ili nakon kojeg osobe koje borave u projektnom području nemaju pravo na naknadu i/pomoć) između ESS5 i lokalnog zakonodavstva. Međutim, lokalno zakonodavstvo ne zahtijeva da se krajnji datum objavi u cijelom projektnom području.	Kao što je definisano u poglavlju "Ključni principi i obaveze" ovog RPF-a, krajnji datum će biti saopšten (i) u lokalnim medijima, (ii) na konsultativnim sastancima.

Naknada za raseljena lica	<p>Ne postoje razlike između ESS5 i Zakona o eksproprijaciji u pogledu principa određivanja vrste naknade, s obzirom da Zakon favorizuje dodjelu zamjenske imovine jednake vrijednosti, a ukoliko korisnik eksproprijacije nema odgovarajuću imovinu, ponudiće novčanu naknadu po fer vrijednosti koja nije manja od tržišne vrijednosti imovine.</p> <p>Međutim, postoje dvije velike razlike između ESS5 i Zakona o eksproprijaciji;</p> <p>Prva razlika je kategorija lica koja imaju pravo na naknadu. Zakon se uglavnom odnosi na formalne vlasnike imovine sa nekim izuzecima za neformalno izgrađene stambene objekte.</p> <p>Druga razlika leži u činjenici da ESS5 zahteva naknadu po trošku zamene, dok Zakon zahteva naknadu po tržišnoj vrednosti imovine, a ne pominje eksplicitno naknadu za bilo kakve troškove registracije itd. Međutim, treba napomenuti da je „pravična naknada“ navedeno u Zakonu može dati mogućnost određivanja pune naknade (tj. mogućnost povećanja tržišne vrijednosti na zamjensku vrijednost).</p>	Kompenzacija će biti obezbijeđena u skladu sa zahtjevima ESS5, kako je definisano u poglavlju „Ključni principi i obaveze“. Posebna prava su navedena u matrici prava.
Ekonomsko raseljavanje	<p>Zakon o eksproprijaciji priznaje pravo (formalnih) vlasnika na naknadu izgubljene dobiti koju bi ostvarili ranijim korištenjem imovine u periodu od njihovog prenosa do trenutka kada su dobili pristup zamjenskoj imovini. Tako, na primjer, formalni vlasnik poslovne strukture ima pravo na naknadu za svaki gubitak prihoda sve dok ne bude u mogućnosti da u potpunosti obnovi poslovne aktivnosti.</p> <p>Međutim, Zakon ne predviđa naknadu za ekonomsko raseljavanje u istoj meri kao ESS5 (npr. naknada za gubitak usluga i neformalnog prihoda, neformalni vlasnici/korisnici koji će biti ekonomski raseljeni, osiguranje sistema pomoći, itd.).</p>	Kompenzacija će biti obezbijeđena u skladu sa zahtjevima ESS5, kako je definisano u poglavlju „Ključni principi i obaveze“. Posebna prava su navedena u matrici prava.
Obnova sredstava za život (ograničenja korištenja zemljišta)	<p>Zakonodavstvo ne predviđa naknadu za izgubljenu dobit u slučaju ograničenja korištenja zemljišta. „Ograničenja korištenja zemljišta“ odnose se na ograničenja ili zabrane korištenja poljoprivrednog, stambenog, poslovnog ili drugog zemljišta koje se direktno uvode i stavljaju na snagu kao dio projekta. To može uključivati ograničenja pristupa drugim zajedničkim imovinskim resursima i ograničenja korištenja zemljišta unutar komunalnih služnosti ili sigurnosnih zona (npr. zbog privremenog zatvaranja ceste) ili zbog otežanog pristupa (npr. zbog saobraćajnih gužvi uzrokovanih radovima) ni za formalno ne neformalni radnici.</p> <p>Projekat, kako je trenutno zamišljen, ne može i neće ograničavati pristup prirodnim resursima u zakonski određenim parkovima i zaštićenim područjima.</p> <p>Ograničenja korištenja zemljišta također uključuju ograničeno korištenje javne infrastrukture i povezane troškove, npr. troškovi za preduzeća i pojedince u vezi sa korištenjem alternativnih rešenja (kada su na primer putevi zatvoreni). Zakon ne obrađuje ove troškove.</p>	Utvrđivanje gubitaka zbog ograničenja korištenja zemljišta će se utvrditi korištenjem popisa ili osnovnih istraživanja u pripremi posebnih RAP-ova van lokacije. Kompenzacija će biti obezbijeđena u skladu sa zahtjevima ESS5, kako je definisano u poglavlju „Ključni principi i obaveze“. Posebna prava su navedena u matrici prava.
Ranjive grupe	<p>U Zakonu o eksproprijaciji ne postoje posebne odredbe koje zahtijevaju konsultacije i pružanje pomoći ugroženim grupama u procesu eksproprijacije.</p> <p>U praksi se uticaji na socijalno ugrožene osobe u određenoj mjeri ublažavaju mjerama socijalne zaštite koje se provode na lokalnom nivou vlasti i centara za socijalni rad, kao i primjenom konkretnih zakonskih lijekova uređenih u vidu povećanja naknade za eksproprijisane nekretnine formalnim vlasnicima, au svakom konkretnom slučaju uzimajući u obzir socijalni status, materijalno stanje, nezaposlenost, prihode nivo itd.</p>	Odgovarajuće mjere će se primjenjivati u skladu sa ovim RPF-om i RAP-ovima specifičnim za lokaciju. Identifikacija ranjivih grupa će biti dio osnovnih istraživanja specifičnih za lokaciju.

Mehanizam pritužbi	Dok Zakon o eksproprijaciji zaista predviđa pravo pogođenog stanovništva da podnese pritužbe u različitim fazama postupka eksproprijacije, ne postoji zahtjev za uspostavljanjem nezavisnog žalbenog mehanizma za obradu pritužbi u vezi sa konkretnim projektima.	Mehanizam za podnošenje pritužbi u skladu sa ESS5 će biti uspostavljen kao što je opisano u poglavlju "Mehanizam za žalbe" ovog RPF-a.
Učešće/konsultacije	Nekoliko članova Zakona o eksproprijaciji predviđa obaveštavanje/konsultacije sa vlasnicima nekretnina i zainteresovanim stranama. Međutim, ne postoji zahtjev da se osigura uključivanje sve pogođene populacije od najranije faze.	Objavljivanje informacija i konsultacije će se vršiti u skladu sa zahtjevima ovog OPP-a.

6 KLJUČNI PRINCIPI I OBAVEZE ZA AKVIZIJU ZEMLJIŠTA / PRESELJENJE

U vezi sa implementacijom Projekta poštovat će se sljedeći principi preseljenja i otkupa zemljišta:

1. Usklađenost sa zakonodavstvom RS i zahtjevima Svjetske banke

Svako nedobrovoljno sticanje imovine, ograničenje pristupa imovini ili preseljenje koje može nastati u vezi sa realizacijom potprojekata će se odvijati u skladu sa važećim zakonodavstvom u RS, zahtjevima ESS5, ovog OPF-a i dobrom međunarodnom praksom. U slučaju da se zakon RS ili važeći zakon BiH razlikuje od ESS5, stroži će prevladati.

2. Izbjegavanje ili minimiziranje preseljenja

Nedobrovoljno preseljenje će se izbjeći tamo gdje je to izvodljivo, ili svedeno na minimum, istraživanjem svih održivih alternativnih projekata.

U mjeri u kojoj je to moguće, nastojat će se postići prijateljski pregovori i dogovori sa PAP-om kako bi se izbjegao ili minimizirao obim prisilnog preseljenja.

3. Akcioni planovi preseljenja (RAP)

Tamo gdje nije izvodljivo izbjeći preseljenje, procedure i zahtjevi navedeni u ovom OPF-u će se poštovati u pripremi i implementaciji RAP-ova specifičnih za lokaciju za svaku od lokacija/lokacija gdje se očekuje preseljenje.

Tokom pripreme RAP-a, izvršiće se popis stanovništva i osnovno istraživanje kako bi se utvrdio broj ljudi koji su pogođeni, njihov prosječni prihod i životni standard, stopa zaposlenosti i opšte zdravstveno stanje, prihodi preduzeća ako je primjenjivo, itd. ko će imati pravo na kompenzaciju i pomoć.

4. Krajnji datum

Krajnji datum za utvrđivanje podobnosti za formalne vlasnike zemljišta biće datum podnošenja predloga za eksproprijaciju od strane korisnika eksproprijacije nadležnim organima (kako je propisano Zakonom o eksproprijaciji), a krajnji datum za neformalne vlasnike ne priznat od strane lokalnog zakonodavstva biće datum početka osnovnog istraživanja.

Krajnji datum će biti javno objavljen u lokalnim medijima i na konsultativnim sastancima, uz popratno objašnjenje. Krajnji datum za komunikaciju biće na svim relevantnim jezicima (uključujući romske dijalekte) i na način i sredstva koja će komunikaciju učiniti smislenom i prikladnom.

Osobe koje su se naselile u području Projekta nakon graničnog datuma neće imati pravo na bilo kakvu kompenzaciju, ali će biti obaviještene dovoljno unaprijed, zatraženo da napuste prostorije i demontiraju pogođene strukture prije implementacije projekta. Materijali njihovih demontiranih konstrukcija neće biti zaplijenjeni i neće platiti nikakvu kaznu niti biti kažnjeni.

5. Poboljšanje sredstava za život i životnog standard

Sredstva za život i životni standard pogođenih osoba će se poboljšati ili barem vratiti na nivo prije raseljavanja ili na nivo prije početka implementacije Projekta, ovisno o tome šta je više, u što kraćem periodu.

6. Kompenzacija

Svi vlasnici, stanari i korisnici zahvaćenih nekretnina u vrijeme graničnog datuma, bilo sa ili bez potpuno priznatih vlasničkih prava, te da li će korištenje zemljišta i ograničenja/premještanje biti trajni ili privremeni, imat će pravo na određenu vrstu kompenzaciju ili pomoć kako je navedeno u Matrici prava (Tabela 3 ovog dokumenta). Sve tri mogućnosti, gubitak skloništa (fizičko raseljavanje), gubitak sredstava za život (tj. „ekonomsko raseljavanje“) i ograničenje u korišćenju zemljišta, će se uzeti u obzir i ublažiti.

Podobnost naknade bit će ograničena graničnim datumom koji će biti određen za svaki potprojekat na dan podnošenja prijedloga za eksproprijaciju za formalne vlasnike, te na dan početka osnovnog istraživanja za sve neformalne korisnike.

Nadoknada će uvijek biti na snazi prije ulaska u zemljište ili preuzimanja posjeda nad imovinom od strane korisnika eksproprijacije. Zemljište se ne može fizički zauzeti (tj. ne mogu započeti nikakvi građevinski radovi ili izgradnja) prije nego što se isplati naknada pogođenim osobama. U slučaju odsutnih vlasnika (npr. ljudi sa zakonskim pravima na zemljište, ali koji žive negdje drugdje), oni će i dalje imati pravo na nadoknadu, a agencija za implementaciju treba da uloži i dokumentuje napore u dobroj namjeri da ih pronađe i informiše o proces. Ovi naponi mogu uključivati napore da se do njih dođe preko njihovih susjeda, objavljivanje oglasa u novinama koji obavještavaju o procesu, itd. Ako se ne mogu pronaći, au skladu sa lokalnim zahtjevima, iznos naknade mora biti dodijeljen na escrow račun i biti lako dostupan ako se vlasnik koji je odsutan ponovo pojavi.

U slučaju da postoje bilo kakva pravna pitanja u vezi s vlasništvom nad imovinom, iznos naknade mora biti dodijeljen na escrow račun i biti lako dostupan nakon što se riješe pravna pitanja vezana za vlasništvo.

U skladu sa zahtjevima Svjetske banke i principima Zakona o eksproprijaciji RS-a, za sva raseljena lica čiji život se zasniva na zemljištu, prednost će se dati strategijama preseljenja na zemljištu u mjeri u kojoj je to moguće. Kad god se ponudi zamjensko zemljište, pogođenim osobama treba obezbijediti zemljište za koje je kombinacija proizvodnog potencijala, prednosti specifičnih za lokaciju i drugih karakteristika barem ekvivalentna zemljištu koje će se uzeti za potrebe Projekta. Međutim, plaćanje novčane kompenzacije za izgubljenu imovinu može biti prikladno tamo gdje su sredstva za život zasnovana na zemljištu ili na pristupu, ali zemljište koje će se nabaviti za Projekat predstavlja mali dio pogođene parcele, a preostali dio je i dalje ekonomski održiv; gdje postoje aktivna tržišta za zemljište ili stanovanje i postoji dovoljna ponuda zemljišta i stanova; ili u slučaju sredstava za život koja nije zasnovana na zemlji. Novčana nadoknada će biti obezbijeđena po zamjenskoj cijeni. Trošak zamjene uključuje iznos dovoljan za zamjenu izgubljene imovine i pokrivanje transakcijskih troškova (npr. administrativne, registracijske, transakcijske naknade, poreze na prijenos, naknade za legalizaciju, itd.). Prilikom utvrđivanja troška zamjene, amortizacija sredstva neće se uzeti u obzir.

Novčana kompenzacija je također održiva opcija u slučaju privremenog ograničenja korištenja zemljišta ili imovine.

U slučaju da je posao pogođen, pomoć za obnavljanje sredstava za život će se zasnivati na prihodu izgubljenom tokom perioda potrebnog za ponovno uspostavljanje poslovanja na drugom mjestu, a procijeniti će se od slučaja do slučaja.

7. Objavljivanje informacija i konsultacije

Sve pogođene osobe i sve nove zajednice domaćini će biti obaviještene, smisleno konsultirane i ohrabrene da učestvuju u planiranju, izradi RAP-a, implementaciji preseljenja i evaluaciji. Pogođene osobe će biti obaviještene o svojim opcijama i pravima u vezi sa preseljenjem, te će biti konsultirane o ponuđenim izborima, te će im biti pružene tehnički i ekonomski izvodljive alternative za preseljenje.

Sve direktno pogođene osobe (vlasnici, stanari i korisnici) će biti posjećene i objašnjeno im je proces otkupa zemljišta i specifični uticaji na njihovo zemljište.

Pristup informacijama i pomoći ugroženim licima/domaćinstvima će biti olakšan od strane PIU Putevi RS u skladu sa specifičnim potrebama takvih osoba, na osnovu skrininga od slučaja do slučaja koji će biti sproveden uz podršku nadležnih opštinskih socijalnih službi.

Osim toga, PIU Putevi RS će objelodaniti ovaj OPP i sve buduće RAP opštinama na čijoj teritoriji se može izvršiti otkup zemljišta (na engleskom i lokalnom jeziku, i jeziku Roma ako je potrebno), i pomoći opštinama u razumijevanju postavljenih zahtjeva u ovim dokumentima. Uključene opštine će čuvati štampane kopije oba dokumenta u svojim prostorijama za javni uvid. Putevi RS-a će, u saradnji sa lokalnim vlastima, osigurati da procedure za podnošenje pritužbi budu saopštene i dostupne PAP-u na opštinskom nivou.

8. Privremeno zauzimanje zemljišta

Kratkoročni uticaji koji se odnose na privremeno zauzimanje zemljišta u građevinske svrhe biće nadoknađeni u skladu sa lokalnim zakonodavstvom o eksproprijaciji, kao i u skladu sa zahtjevima ESS5 za sve neformalne vlasnike/korisnike pogođene takvim privremenim zauzimanjem zemljišta, kako je propisano u Matrici prava (Tabela 3 ovog dokumenta).

9. Pomoć ugroženim osobama

Posebna pažnja i pažnja se moraju posvetiti potrebama ranjivih grupa. Ugrožene osobe će biti identifikovane i odgovarajuće mjere za pružanje podrške takvim osobama će biti uključene u RAP-ove, na osnovu lične situacije takvih ugroženih osoba. Indikativna lista takvih mjera uključuje, ali nije ograničena na: pojedinačne sastanke za objašnjenje kriterija i prava, pomoć tokom procesa isplate (osiguranje da su dokumenti o nadoknadi i proces plaćanja dobro razumjeli), dodatnu socijalnu pomoć, podršku za uklanjanje i transport materijala itd.

10. Ograničen pristup zemljištu

Prihvatljivi za nadoknadu uključuju i one koji zbog Projekta imaju privremeno ograničen pristup zemljištu ili imovini ili drugoj upotrebi, uključujući (i) zajednice ili grupe koje gube pristup korištenju resursa tamo gdje imaju tradicionalno ili uobičajeno vlasništvo, ili prepoznatljiva prava korištenja; (ii) zajednička imovina i prirodni resursi kao što su morski i vodeni resursi, drvo i nedrvni šumski proizvodi, slatka voda, ljekovito bilje, lovišta i okupljališta i površine za ispašu i usjeve. U okviru ovog Projekta to mogu biti lokalne zajednice sa ograničenim pristupom rijekama, dokovima, šumama, ispašama za svoju stoku itd.

11. Pomoć pri selidbi

Pomoć pri preseljenju treba da pokrije troškove premještanja namještaja i drugih ličnih stvari u slučaju fizičkog preseljenja domaćinstava, kao i troškove transfera i ponovnog instaliranja opreme, mašina ili druge imovine za pogođena preduzeća. Tamo gdje je primjenjivo, pomoć pri selidbi također treba uključivati podršku za pokrivanje troškova identifikacije i osiguranja novog stana, kao i drugih troškova preseljenja, kao što su troškovi prijenosa komunalnih usluga na novu adresu.

12. Mehanizam pritužbi

Postojeće efikasan mehanizam za podnošenje pritužbi za primanje i blagovremeno rješavanje specifičnih problema vezanih za kompenzaciju i premještanje raseljenih lica, na način koji je detaljnije opisan u Poglavlju 9 ovog OPP-a.

13. Praćenje i evaluacija

PIU Putevi RS će pratiti i ocjenjivati implementaciju RAP-ova, kako putem internih, zvaničnih institucionalnih aranžmana, tako i putem nezavisnog, eksternog monitora, na način koji je detaljnije opisan u Poglavlju 10.3 ovog OPP-a.

7 PRIPREMA AKCIONOG PLANA PRESELJENJA

7.1 Priprema akcionog plana preseljenja

Svi projekti koji dovode do fizičkog ili ekonomskog raseljavanja putem otkupa zemljišta ili ograničenja pristupa resursima ili korišćenja resursa u vezi sa projektom moraju pripremiti plan preseljenja za odobrenje Svetske banke. Odgovornost za pripremu i implementaciju Akcionog plana preseljenja (RAP) leži na Putevima RS. Prema potrebi, Putevi RS će vršiti svoja ovlaštenja za koordinaciju aktivnosti sa svim drugim uključenim agencijama, jurisdikcijama ili izvođačima projekta kako bi promovirali pravovremeno i efikasno planiranje i implementaciju.

Priprema RAP-a počinje kada se utvrdi fizički otisak predložene investicije, utvrđujući (provođenjem pregleda lokacije prema obrascu za skrining u Aneksu D) da se određena lokacija (ili lokacije) mora nabaviti za korišćenje u projektu. Putevi RS u početku pregledaju predložene lokacije kako bi identifikovali trenutnu upotrebu i posedničke aranžmane i identifikuju lokaciju (ili lokacije) koja će minimizirati fizičko i ekonomsko raseljavanje. Putevi RS naknadno sprovedu, ili nalažu da se provede, popisna anketa kako bi se identifikovala i popisali sva raseljena lica na odabranoj lokaciji (ili lokacijama) i da bi se popisali i procijenili zemljište i druga imovina koja će se nabaviti za potrebe projekta.

Svaki RAP je zasnovan na principima, procedurama planiranja i aranžmanima implementacije utvrđenim u ovom RPF-u i obično uključuje sljedeće sadržaje:

- a) Opis projekta (sa odgovarajućim mapama i ilustracijama), uključujući objašnjenje o neophodnosti nabavke određenih lokacija za korišćenje projekta i napore koji se poduzimaju da se izbjegne ili minimizira količina otkupa zemljišta ili drugi potencijalni uticaji koji se smatraju potrebnim
- b) Rezultati popisnog istraživanja raseljenih lica i popis i procena pogođenog zemljišta i imovine
- c) Opis svih ograničenja vezanih za korišćenje resursa ili pristupa
- d) Opis dogovora o posjedu, uključujući zahtjeve za kolektivno, zajedničko ili uobičajeno korišćenje ili vlasništvo
- e) Pregled relevantnih zakona i propisa koji se odnose na akviziciju, kompenzaciju i drugu pomoć raseljenim licima i identifikaciju mjera za popunjavanje praznina potrebnih za postizanje zahtjeva ESS5
- f) Opis postupaka procene zemljišta i imovine i standarda nadoknade za sve kategorije pogođene imovine
- g) Kriterijumi podobnosti za kompenzaciju i sve druge oblike pomoći, uključujući i krajnji datum za ispunjavanje uslova
- h) Organizacioni aranžmani i odgovornosti za implementaciju RP
- i) Raspored implementacije
- j) Procijenjeni budžet i finansijski aranžmani za vanredne situacije
- k) Aranžmani za konsultacije i otkrivanje podataka
- l) Opis žalbenog mehanizma
- m) Aranžmani za praćenje napretka implementacije.

Detaljni zahtjevi za sadržaj dostupni su u Aneksu A

RP bi trebao biti dopunjen posebnim skupom pojedinačnih dosijea o nadoknadi za svako raseljeno domaćinstvo ili osobu. Zajmoprimac će ovim dosijeima postupati povjerljivo kako bi se izbjegle bilo kakve predrasude prema raseljenim licima.

Kriterijumi podobnosti za kompenzaciju i sve druge oblike pomoći treba jasno sažeti u tabeli koja se može koristiti za konsultacije sa raseljenim licima.

Dodatne mjere planiranja moraju biti uključene u RAP-ove za projekte koji uzrokuju fizičko pomjeranje, ili značajno ekonomsko raseljavanje, kao što je opisano u nastavku.

Za projekte koji uzrokuju fizičko pomjeranje, RP treba uključiti mjere planiranja koje se odnose na sljedeće, što je relevantno za okolnosti projekta:

- a) Opis aranžmana za preseljenje, uključujući opcije dostupne raseljenim osobama, uključujući prelaznu podršku za preseljenje ili druge troškove
- b) Opis odabira lokacije za preseljenje, pripreme lokacije i mjera za ublažavanje bilo kakvih uticaja na zajednice domaćina ili fizičko okruženje, uključujući zaštitu i upravljanje okolišem
- c) Mjere za poboljšanje životnog standarda i drugačije rješavanje posebnih potreba preseljenja siromašnih ili ugroženih domaćinstava, uključujući mjere kojima se osigurava da je zamjensko stanovanje barem u skladu s minimalnim standardima zajednice i da mu se pruža sigurnost posjeda
- d) Opis projektnih mjera za poboljšanje životnog standarda, pristupa ili funkcionisanja usluga ili objekata u zajednici, ili za pružanje drugih pogodnosti u vezi sa projektom
- e) Sve mjere potrebne za rješavanje uticaja preseljenja na zajednice domaćina.

Za projekte koji uzrokuju značajnu ekonomsku promjenu, RP opisuje (kao relevantno):

- a) Obim i opseg vjerovatnih utjecaja vezanih za život, uključujući poljoprivrednu proizvodnju za potrošnju ili tržište, sve oblike komercijalnih aktivnosti i korištenje prirodnih resursa za potrebe egzistencije
- b) Opcije pomoći za život (na primjer, zapošljavanje, obuka, podrška malom biznisu, pomoć u obezbjeđivanju zamjenskog zemljišta ekvivalentne proizvodne vrijednosti, drugo) dostupne osobama koje gube poljoprivredno zemljište ili pristup resursima
- c) Mjere pomoći dostupne komercijalnim preduzećima (i radnicima) pogođenim gubitkom imovine ili poslovnih prilika direktno povezanih sa otkupom zemljišta ili izgradnjom projekta
- d) Projektne mjere za promoviranje poboljšanja produktivnosti ili prihoda među raseljenim licima ili zajednicama.

8 KOMPENZACIJA I PRAVA

U slučajevima kada se otkup zemljišta i preseljenje ne mogu izbjeći, svi PAP će imati pravo na naknadu, u skladu sa principima naknade iz Zakona o eksproprijaciji RS i zahtjevima ESS5. Cijeli proces mora biti transparentan, javno objavljen i detaljno definiran u RAP-ovima. Primarni kriterijum za PAP podobnost je da se osoba ili imovina moraju nalaziti unutar projektnog područja prije krajnjeg datuma.

Prema ESS5, postoje 3 kategorije osoba u smislu kvalifikovanosti za naknadu::

- Oni koji imaju formalna zakonska prava na zemljište ili imovinu;
- Oni koji nemaju formalna zakonska prava na zemljište ili imovinu, ali imaju pravo na zemljište ili imovinu koja su priznata ili prepoznatljiva prema nacionalnim zakonima; i
- Oni koji nemaju prepoznatljivo zakonsko pravo ili pravo na zemljište ili imovinu koju zauzimaju ili koriste.

Ovo ukazuje na to da se lica koja imaju ili polažu formalna prava na zemljište ili imovinu smatraju kvalifikovanima za kompenzaciju za zemljište ili imovinu koju izgube, kao i drugu pomoć kao što je naknada za selidbu i održavanje nakon preseljenja, dok osobe koje nemaju nikakvu prepoznatljivu zakonska prava ili potraživanja na zemljištu koje su koristili prije postupka sticanja imaju pravo na preseljenje i pomoć za život.

U slučaju da se postigne sporazumni kupoprodajni sporazum između korisnika eksproprijacije i pogođenog vlasnika, Putevi RS moraju osigurati da je sporazum u skladu sa zahtjevima ESS5. Nikakva kupovina zemljišta (tj. početak izgradnje) neće se dogoditi prije pružanja svih vrsta potrebnih kompenzacija pogođenim vlasnicima.

Prava na kompenzaciju za različite kategorije kvalifikovanih lica i imovine obuhvaćene bilo važećim važećim zakonodavstvom RS ili ovim OPF-om kako bi se premostile praznine i ispunili specifični zahtjevi Svjetske banke opisana su dolje u Tabeli 4. Ovo uključuje PAP-e koji pate od ograničenog pristupa zemljištu, imovine i drugih usluga i korišćenja zemljišta.

Tabela 2: Matrica prava

VRSTA PROJEKTA NA KOJE SE UDJE PRAVO ILI IMOVINA	PRAVO
DOMAĆINSTVA	
Gubitak zemljišne parcele (vlasnik)	<p style="text-align: center;">Zamjenska nekretnina sa sličnim ili istim karakteristikama iii Novčana naknada za zemljište po zamjenskoj cijeni za zemljište</p>
Gubitak stambenog objekta podignutog sa građevinsku dozvolu na sopstvenom zemljištu	<p style="text-align: center;">Zamjenska nekretnina sa sličnim ili istim karakteristikama iii Novčana naknada po zamjenskoj cijeni + Novčana naknada u visini građevinske vrijednosti za neformalno izgrađene pomoćne objekte (šupe, garaže, sušare, ljetne kuhinje i dr.) + Dodatak za selidbu</p>
Gubitak stambenog objekta podignutog sa građevinskom dozvolom na vlastitom zemljištu (i neformalnih aneksa i nadogradnje)	<p style="text-align: center;">Zamjenska nekretnina sa sličnim ili istim karakteristikama iii Novčana naknada po trošku zamjene za formalni dio objekta i zemljišne parcele + Novčana naknada po građevinskoj vrijednosti za neformalni dio objekta i neformalno izgrađene pomoćne objekte + Dodatak za selidbu</p>

VRSTA PROJEKTA NA KOJE SE UDJE PRAVO ILI IMOVINA	PRAVO
Gubitak stambenog objekta podignutog bez građevinske dozvole na svom ili tuđem zemljištu	<p style="text-align: center;">Naknada za zemljište vlasniku po zamjenskoj cijeni</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Novčana naknada po građevinskoj vrijednosti za neformalno izgrađene objekte i pomoćne objekte (šupe, garaže, sušare, ljetne kuhinje i dr.)</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">If the total paid Ako je ukupna isplaćena naknada vlasniku objekta nedovoljna za izgradnju/kupovinu novog smještaja, vlasnik neformalno izgrađenog objekta ima pravo da dobije adekvatan smještaj sa sigurnošću zakupa, ako on/ona i članovi njegove porodice nemaju posjedovati drugu stambenu strukturu ili stan, uz dodatnu pomoć po potrebi, koja se procjenjuje od slučaja do slučaja</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Dodatak za selidbu</p>
Gubitak stana kao posebnog dijela zgrade (vlasnik)	<p style="text-align: center;">Zamjenska nekretnina sa sličnim ili istim karakteristikama</p> <p style="text-align: center;">ili</p> <p style="text-align: center;">Novčana naknada po zamjenskoj cijeni</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Dodatak za selidbu</p>
Gubitak stambene strukture/stana (neformalni korisnik)	<p style="text-align: center;">Pružanje korištenja alternativnog smještaja H, uz sigurnost posjeda, ako korisnik nema ili nema stabilne izvore prihoda i njegova/njena porodica ne posjeduje drugu imovinu, zajedno sa dodatnom pomoći po potrebi, procijeniti od slučaja do slučaja</p>

VRSTA PROJEKTA NA KOJE SE UDJE PRAVO ILI IMOVINA	PRAVO
	<p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Dodatak za selidbu</p>
<p style="text-align: center;">Privremeno zauzimanje zemljišta i gubici (vlasnik ili zakupac)</p>	<p style="text-align: center;">Naknada u visini zakupnine koja se može dobiti na tržištu</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Novčana naknada za gubitak imovine (kao što su strukture, usjevi, plantaže)</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Obaveza vraćanja zemljišta u stanje prije projekta</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Naknada po tržišnoj vrijednosti za gubitak neto prihoda od naknadnih usjeva koji se ne mogu saditi za vrijeme trajanja privremenog posjeda (e.g. naknada za izgubljenu žetvu pri prosječnom prinosu/hektaru)</p>
<p style="text-align: center;">Gubitak prava puta (vlasnik ili zakupac)</p>	<p style="text-align: center;">Naknada za umanjenu tržišnu vrijednost nekretnine</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Naknada za bilo kakvu štetu na nekretnini</p>
<p style="text-align: center;">Gubitak stambene strukture/stana (zakupac)</p>	<p style="text-align: center;">Blagovremeno obavještanje zakupca radi poštovanja otkaznog roka (kako je propisano ugovorom o zakupu)</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Plaćanje troškova preseljenja i naknada za ostale troškove nastale preseljenjem i novčana naknada jednokratno (prijelazni dodatak)</p> <p style="text-align: center;">Pružanje zamjenske strukture/stana za zakup ili pomoć u identifikaciji alternativne lokacije</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Tranziciona pomoć prilagođena potrebama svake grupe raseljenih lica</p>
<p style="text-align: center;">Gubitak zemlje (nezvanični vlasnici zemljišta)</p>	<p style="text-align: center;">Novčana naknada za gubitak imovine (usjevi, infrastruktura za navodnjavanje i druge nadogradnje na zemljištu) po trošku zamjene</p>
<p style="text-align: center;">Gubitak jednogodišnjih usjeva (formalni ili neformalni vlasnik zemlje ili zakupci/dioničari)</p>	<p style="text-align: center;">Pravo na berbu useva ili (ako berba nije moguća) novčana naknada za useve po trošku zamene</p>

VRSTA PROJEKTA NA KOJE SE UDJE PRAVO ILI IMOVINA	PRAVO
Gubitak višegodišnjih zasada/voćnjaka (formalni ili neformalni vlasnik zemlje ili zakupci/dioničari)	Pravo na branje voća, povrća itd. + Novčana naknada za višegodišnje biljke i drveće po zamjenskoj cijeni
Pogođeni izvori za život - trajna ograničenja i zabrane korištenja poljoprivrednog, stambenog, poslovnog ili drugog zemljišta i usluga ekosistema (npr. riba, šumska hrana, drvo, ispaša za stoku)	Izbjegavanje ograničenja + Pronalaženje privremenog alternativnog rješenja (zemljište ili usluga) + Naknada za gubitke identifikovane tokom osnovnog istraživanja
Pogođeni izvori za život – zbog privremenih ograničenja i zabrana korištenja poljoprivrednog, stambenog, poslovnog ili drugog zemljišta i usluga ekosistema (npr. riba, šumska hrana, drvo, ispaša za stoku)	Izbjegavanje ograničenja + Pronalaženje privremenog alternativnog rješenja (zemljište ili usluga) + Naknada za gubitke identifikovane tokom osnovnog istraživanja
Privremeno ograničenje - povećani troškovi pristupa uslugama i robama, ili smanjena dostupnost usluga (npr. dostupnost javnog prevoza, dostupnost hrane, pristup tržnicama, pristup zdravstvenoj zaštiti itd..)	Izbjegavanje ograničenja + Pronalaženje privremenog alternativnog rješenja (zemljište ili usluga) + Naknada za gubitke identifikovane tokom osnovnog istraživanja
POSLOVANJE	

VRSTA PROJEKTA NA KOJE SE UDJE PRAVO ILI IMOVINA	PRAVO
Gubitak mjesta poslovanja i gubitak poslovanja (vlasnik formalne poslovne strukture)	<p>Zamjenska nekretnina sa sličnim ili istim karakteristikama or Novčana naknada po zamjenskoj cijeni + Novčana naknada u vrijednosti izgradnje za sve neformalno podignute komercijalne objekte (ako postoje na poslovnoj lokaciji) + Novčana naknada za troškove prenosa i ponovne instalacije postrojenja, mašina ili druge opreme + Novčana naknada za izgubljenu dobit kao rezultat projekta (do obnavljanja poslovanja na drugom mestu), obračunata na osnovu prosečnih vrednosti poslovnih transakcija u poslednje tri godine evidentiranih u nadležnom poreskom organu</p>
Gubitak mjesta poslovanja i gubitak poslovanja (vlasnik neformalne poslovne strukture ili poslovne strukture privremenog karaktera)	<p>Novčana naknada u vrijednosti izgradnje komercijalnog objekta (kako postoji na dan preseka) + Osiguravanje adekvatne zamjenske lokacije za zakup kako bi se omogućio nastavak poslovnih transakcija, osim ako vlasnik ima istu ili sličnu poslovnu aktivnost negdje drugdje + Novčana naknada za troškove prenosa i ponovne instalacije postrojenja, mašina ili druge opreme + Novčana naknada za izgubljenu dobit kao rezultat projekta (do obnavljanja poslovnih aktivnosti na drugom mjestu (do 6 mjeseci)), obračunata na osnovu prosječne vrijednosti poslovnih transakcija u protekle tri godine evidentirane u nadležnom poreskom organu; u slučaju neregistrovanih poslova, gubitak dobiti obračunava službeni sudski vještak na osnovu sličnih poslovnih aktivnosti na istoj ili sličnoj lokaciji</p>

VRSTA PROJEKTA NA KOJE SE UDJE PRAVO ILI IMOVINA	PRAVO
Gubitak poslovanja u iznajmljenoj strukturi (zakupac)	<p>Blagovremeno obavještanje zakupca radi poštovanja otkaznog roka</p> <p>+</p> <p>Naknada za sva poboljšanja u prostorijama (kao što su rekonstrukcija, renoviranje itd.) po zamjenskoj cijeni</p> <p>+</p> <p>Naknada za troškove opreme i premeštanja i ponovne instalacije inventara</p> <p>+</p> <p>Novčana naknada na jednokratnoj osnovi (prijelazni dodatak) koja se utvrđuje od slučaja do slučaja tokom socijalnog istraživanja pribavljanjem relevantnih podataka o prihodima i sredstvima za život. Prijelazni iznos će se tada odrediti srazmjerno gubitku</p> <p>+</p> <p>Pružanje zamjenskih prostorija za zakup ili pomoć u identifikaciji alternativne lokacije</p>
Privremeno zauzimanje zemljišta tokom građevinskih radova (formalne ili neformalne poslovne strukture)	<p>Zahvaćeno zemljište i infrastruktura će se vratiti u stanje prije projekta</p> <p>+</p> <p>Novčana naknada za privremeno zauzimanje zemljišta u iznosu zakupa po tržišnoj vrijednosti</p> <p>+</p> <p>Nadoknada za bilo koju izgubljenu imovinu (kao što su građevine, drveće, itd.)</p>
Gubitak plata (zaposleni u formalnim ili neformalnim poslovnim strukturama)	<p>U slučaju privremenog prekida poslovanja i posljedično privremenog prekida rada zaposlenih:</p> <p>naknada za gubitak zarade zaposlenima, u visini prosječne plate za posljednjih šest mjeseci (isplaćuje se direktno poslodavcu koji će dostaviti dokaz o isplaćenim zaradama u prelaznom periodu)</p> <p>U slučaju prestanka poslovnih aktivnosti kao rezultat projekta:</p> <p>naknada za otpremnine zaposlenima u visini zarada isplaćenih u posljednjih šest mjeseci (isplaćuje se direktno zaposlenima)</p>

VRSTA PROJEKTA NA KOJE SE UDJE PRAVO ILI IMOVINA	PRAVO
Privremeni gubici poslovnog prihoda/renta tokom građevinskih radova (poslovi koji se ne sele, npr. ugostiteljski objekti, pristup rijeci za rafting i vožnju kanuom)	<p>Izbjegavanje ograničenja</p> <p>+</p> <p>Privremena alternativna rješenja (zemljište ili usluga)</p> <p>+</p> <p>Novčana naknada za gubitak prihoda do završetka građevinskih radova koji direktno utiču na poslovanje privrednog subjekta, u skladu sa ocjenom vještaka i na osnovu osnovnog istraživanja</p>
Smanjena vrijednost poslovne imovine zbog sticanja dijela zemljišta na kojem posluje imovina se nalazi (npr. parking za posao, povećana buka kraj upotrebe, promjene pejzaža)	Novčana naknada za umanjenu vrijednost poslovne imovine, po procjeni vještaka
Povećani troškovi zbog manje alternativnih opcija (npr. promijenjene rute za javne usluge, preduzeća, itd.)	Novčana naknada za povećane troškove poslovanja na osnovu osnovnog istraživanja
DRUGO	
Utjecaji na osjetljive grupe	<p>Povrh svih prava definisanih u ovoj matrici, ugroženim osobama sa invaliditetom biće pružena dodatna pomoć uključujući pravnu pomoć i pomoć. Svaka dodatna podrška potrebna za ugrožena ugrožena domaćinstva biće određena od slučaja do slučaja tokom socio-ekonomskog istraživanja.</p> <p>Ovim PAP-ima treba dati prioritet pri zapošljavanju na projektu ako je moguće.</p>
Gubitak javne infrastrukture	Javna infrastruktura će se prije uništenja zamijeniti infrastrukturom istih ili boljih specifikacija.

VRSTA PROJEKTA NA KOJE SE UDJE PRAVO ILI IMOVINA	PRAVO
Nedefinisani uticaj (trajni ili privremeni gubitak)	Svaki nedefinisani uticaj će se ublažiti u skladu sa principima i ciljevima ovog RPF-a. U slučaju neslaganja između nacionalnog zakonodavstva i Politikom Svjetske banke u konkretnom slučaju, prevladat će odredba koja je povoljnija za pogođenog vlasnika/korisnika.

9 NAKNADA ZA RAZLIČITE KATEGORIJE IMOVINE

9.1 Naknada za objekte i naknade za građevinsko zemljište

Poželjna opcija za objekte i građevinsko zemljište koji su identifikovani za eksproprijaciju treba da bude zamjenska građevina/zemljište u skladu sa Zakonom o eksproprijaciji RS. U slučaju zamjenske imovine, u najvećoj mogućoj mjeri treba primijeniti sljedeće kriterije:

- Parcele sa strukturama treba da budu približno iste veličine i da imaju iste mogućnosti korišćenja,
- Strukture bi trebale biti slične veličine i standarda, uključujući pristup komunalnim uslugama, i
- Strukture bi trebale biti na razumnoj udaljenosti i imati sličan potencijal sa aspekta sredstava za život (npr. pristup zapošljavanju i poljoprivredi).

Ukoliko se PAP-u ponudi zamjenska konstrukcija manjih dimenzija ili nepovoljnijih karakteristika, vlasnicima se mora isplatiti razlika u vrijednosti.

Ako pogođeni vlasnik odluči da uzme novčanu naknadu umjesto zamjenske imovine ili ako nije moguće pronaći odgovarajuću zamjensku nekretninu na datom području, objektima će se nadoknaditi u novcu po punom trošku zamjene. Ovo će biti tržišna vrijednost materijala potrebnih za izgradnju zamjenske strukture s površinom i kvalitetom sličnim ili boljim od onih zahvaćene strukture, ili za popravak djelomično zahvaćene strukture, plus trošak transporta građevinskog materijala do gradilišta, plus trošak bilo koje naknade za rad i izvođače, plus trošak svih poreza na registraciju i prijenos. Prilikom utvrđivanja troška zamjene, amortizacija sredstva i vrijednost materijala za spašavanje se ne uzimaju u obzir, niti se vrijednost koristi koja će se izvući iz projekta odbijati od procjene imovine na koju se odnosi. Uključuje i troškove nivelacije ili druge pripreme za novu izgradnju ili upotrebu. Troškovi se obračunavaju u trenutku zamjene imovine, ako to nije slučaj, u obračunu se uzima u obzir inflacija.

Nadoknada će također biti obezbjeđena za svaku štetu uzrokovanu građevinskim aktivnostima.

9.2 Naknada za poljoprivredno zemljište

Kako je regulisano Zakonom o eksproprijaciji RS, naknada za zemljište će se, kad god je to moguće, odrediti u vidu druge odgovarajuće imovine koja omogućava prethodnom vlasniku približno jednake uslove korišćenja. Jednaki uslovi korišćenja su zadovoljeni ako su ispunjeni sledeći kriterijumi:

- prihvatljivo za pogođenog vlasnika/farmera,
- otprilike iste veličine,
- imaju sličan ili bolji poljoprivredni potencijal, tj. plodnost, nagib, oblik parcele, izloženost suncu i
- nalazi se na razumnoj udaljenosti.

U slučaju da se oštećenom vlasniku ne može ponuditi ekvivalentna nekretnina jer se na razumnoj udaljenosti ne može naći ekvivalentno poljoprivredno zemljište ili zemljište koje je na raspolaganju nije prihvatljivo za vlasnika, organ nadležan za eksproprijaciju će dostaviti pismeni dokaz o neuspjelim pokušajima. pronaći slično zemljište i platiti naknadu za takvo zemljište po punoj zamjenskoj cijeni.

Za poljoprivredno zemljište, trošak zamjene zemljišta jednako produktivnog potencijala ili namjene koje se nalazi u blizini zahvaćenog zemljišta u periodu prije projekta ili u fazi prije izmještanja, pri čemu treba uzeti u obzir veću vrijednost, sa troškovima pripreme zemljišta potrebne da se ono dovede na nivo sličan zahvaćenom zemljištu, uključujući troškove upisa u zemljišne knjige i naknade za prenos.

Lokalno zakonodavstvo ne definiše eksplicitno situaciju kada je umjesto nje moguće ponuditi parcelu manje veličine ili parcelu sa nižim poljoprivrednim potencijalom, te da li bi bilo prihvatljivo platiti razliku u novcu uključujući naknadu u naturi za namirenje razlika u veličini ili potencijalu. U situacijama kada nije moguće identifikovati i ponuditi parcelu iste veličine i istog potencijala, dok je moguće ponuditi manje parcele manjeg potencijala, vlasniku će biti ponuđena mogućnost da dobije dio naknade u naturi. (zamjenska nekretnina – parcela) i dio u novcu. U tom slučaju potrebno je vrednovati obje parcele, zahvaćenu i zamjensku, kako bi se izračunala razlika.

9.3 Naknada za neisplativo zemljište

Neisplativo zemljište se odnosi na poljoprivredno zemljište preostalo nakon djelimične eksproprijacije zemljišta, koje je premalo da bi obrada bila ekonomski isplativa. U slučaju da vlasnik zemljišta ocijeni ostatak parcele kao nepogodan za dalju poljoprivrednu upotrebu ili u slučaju da bi zemljišna parcela izgubila pristupni put, vlasnik može podnijeti zahtjev za eksproprijaciju cijele parcele. Takve situacije se procjenjuju na individualnoj osnovi, na osnovu sljedećih kriterija:

- Veličina, dimenzije i oblik neispravnog dijela parcele;;
- Poljoprivredni potencijal preostalog dijela parcele u odnosu na eksproprianog dijela;
- Ograničenja pristupa;
- Veličina i priroda mehaničke opreme koja se obično koristi za uzgoj na ovoj parceli i da li se takva oprema može razumno koristiti s obzirom na veličinu, oblik i dimenzije neodrživog dijela parcele;
- Potencijalna ograničenja za navodnjavanje ili drenažu tokom perioda izgradnje.

Naknada za neodrživo zemljište, kada se prizna takvom, biće zasnovana na istim pravima kao i glavni pogođeni komad zemlje..

9.4 Naknada za useve i drveće

- (i) Sva stabla višegodišnjih i jednogodišnjih usjeva (koja se ne mogu pobrati prije ulaska u zemljište) će se nadoknaditi po punoj tržišnoj vrijednosti.
- (ii) Sva stabla višegodišnjih i jednogodišnjih useva koja se ne mogu pobrati tokom realizacije Projektne aktivnosti biće nadoknađena po punoj tržišnoj vrednosti za prvu godinu, a bruto tržišnoj vrednosti za ostatak vremena.
- (iii) Svaka potencijalna šteta kao rezultat građevinskih radova na drveću i usjevima također će biti nadoknađena po punoj zamjenskoj cijeni .

U mjeri u kojoj je to moguće, eksproprijacija i ulazak u zemljište generalno će se odvijati u fazama na način da se svi godišnji usjevi, bez obzira na njihovu razvojnu fazu, mogu ubrati prije nego što se zemljište oduzme od vlasnika zemljišta ili korisnika zemljišta. Godišnji usjevi koji su požnjeveni prije zauzimanja zemljišta od strane agencije korisnice neće biti nadoknađeni. Za one jednogodišnje usjeve koji se ne mogu pobrati prije ulaska u zemljište ili koji su oštećeni građevinskim radovima, nadoknađuje se po punoj tržišnoj vrijednosti. Koristit će se najnovije evidencije cijena poljoprivrednih proizvoda na kantonalnom ili općinskom nivou. Kada takva evidencija nije dostupna, poljoprivredni stručnjaci će koristiti najnovije zvanične podatke koje je objavila Agencija za statistiku BiH.

Obračun potpune zamjenske cijene zahtijeva u obzir ne samo proizvod usjeva u toku jedne godine, već i troškove ponovnog uspostavljanja zasada (sadnice, priprema tla, gnojiva, drugo), kao i izgubljeni prihod tokom perioda potrebnog za ponovno uspostavljanje useva. Osim toga, procjenitelji će procijeniti da li trenutna produktivnost odražava stvarnu produktivnost zemljišta ili je funkcija nedostatka inputa za zemljište. U slučaju da oštećenim osobama pripada naknada za više od godinu dana, usjevi nakon prve godine će se nadoknaditi po bruto tržišnoj vrijednosti.

Za stabla i šume obračun treba izvršiti u skladu sa principom pune zamjenske cijene, pri čemu se stopa naknade C za drvo utvrđuje primjenom sljedeće formule:

$$C = V \times D + C_p + C_L$$

V – Prosječna tržišna vrijednost proizvodnje jednog drveta za godinu dana

D – Prosječan vremenski period potreban za uzgoj novog stabla do nivoa proizvodnje odrasle osobe, u godinama CP – Troškovi sadnje (sadnica, priprema tla, početna gnojidba)

CL – Troškovi rada potrebne za održavanje usjeva u vremenskom periodu potrebnom za uzgoj novog drveta na prethodni nivo proizvodnje

Jedinična stopa C po stablu se zatim primjenjuje na cijelu parcelu pod pretpostavkom prosječne gustine ili na osnovu preciznog brojanja svih stabala.

Stope kompenzacije će se generisati za sljedeće četiri faze razvoja stabla

- Sadnica,
- Mlad, neproduktivan,
- Mladi produktivni, i
- Zreo.

Za razliku od višegodišnjih zasada voćaka, gde se usevi mogu sabrati tokom dužeg vremenskog perioda, većina komercijalnih vrsta drveća daje prinos samo jednom. Trošak zamjene bi stoga trebao biti tržišna vrijednost prosječnog drveta. Ako se pogođene komercijalne šume ne mogu sjeći prije nego što korisnik eksproprijacije dobije pristup parceli, princip naknade će biti sličan onom koji se primjenjuje na jednogodišnje usjeve, uzimajući u obzir vrijednost izgubljene drvene građe.

Kompenzacija za poslovne gubitke (uključujući ograničen pristup zemljištu)

Kompanije koje treba premjestiti bit će nadoknađene :

- novčana naknada po punoj zamjenskoj cijeni za komercijalne objekte i zemljište (u skladu sa istim principima kao što je gore definisano za stambenu imovinu),
- troškovi preseljenja (npr. troškovi prenosa i ponovne instalacije postrojenja, mašina ili druge opreme),
- gubitak neto prihoda nastao kao rezultat projektnih aktivnosti do potpunog obnavljanja poslovnih aktivnosti.

Preduzeća koja izgube samo dio svog zemljišta će dobiti:

- novčana naknada po punoj zamjenskoj cijeni za zemljište ,
- gubitak neto prihoda nastao kao rezultat projektnih aktivnosti do potpunog obnavljanja poslovnih aktivnosti,
- bilo kakve štete uzrokovane građevinskim aktivnostima.

Vlasnicima privrednih subjekata koji bi radije dobili alternativnu (zamjensku) poslovnu lokaciju umjesto novčane naknade biće ponuđena podrška Puteva RS i nadležnih organa (npr. nadležnog organa za zaštitu prirode) u pronalaženju odgovarajuće zamjenske nekretnine sa sličnim uslovima. koristiti na gore definisan način.

Kompenzacije za ograničen pristup zemljištu, imovini i uslugama, uključujući usluge ekosistema za privatne osobe

Privatna lica koja imaju ograničen ili zabranjen pristup zemljištu, imovini ili zemljišnim uslugama, uključujući usluge ekosistema, biće naplaćeni za:

- novčana kompenzacija ili nenovčana naknada (npr. besplatan transport do neograničenog pristupa) za anketirani gubitak zbog ometanog pristupa poljoprivrednom, stambenom, poslovnom ili drugom zemljištu kao rezultat Projekta, uključujući ograničenja pristupa zakonski određenim parkovima i zaštićenim područjima, ograničenja pristupa drugim resursima zajedničke imovine, uslugama ekosistema, tržištima, drugim uslugama zbog projektnih aktivnosti.

Sve ostale naknade u vezi sa zemljištem će biti identifikovane na E&S skriningu, procijenjene popisom/osnovnim istraživanjima i adresirane u RAP-ovima specifičnim za lokaciju, podliježu odobrenju Svjetske banke.

10 OBJAVLJIVANJE INFORMACIJA I JAVNE KONSULTACIJE

Putevi RS, zajedno sa predstavnicima opštinskih organa nadležnih za eksproprijaciju, bit će odgovorni za komunikaciju sa ugroženim zajednicama i PAP-om.

Svi PAP će biti blagovremeno obaviješteni o obimu Projekta i kontaktima za daljnje upite informacija, tj

raspoloživi žalbeni mehanizam i dostupnost javno dostupnih dokumenata, putem:

- Web stranica Putevi RS www.putevirs.com
- Web stranica uključene opštine

Pogođena domaćinstva i preduzeća će biti pojedinačno posećena i obavještena od strane javnih službi zaduženih za eksproprijaciju o uticajima Projekta na njihovu imovinu, posebno o preciznim uticajima na njihovu imovinu. PAP će biti konsultovan tokom pripreme RAP-a i informisan o rezultatima popisa i osnovnog istraživanja, a njihova mišljenja o nadoknadi ili drugoj pomoći pri preseljenju biće dužna razmatranja. Procesi i mehanizmi koji obezbeđuju aktivno uključivanje PAP-a i drugih zainteresovanih strana biće detaljno opisani u RAP-ovima koji će takođe sadržati dodatak sa datumom, spiskom učesnika i zapisnicima sa konsultativnih sastanaka.

Pristup informacijama ugroženim grupama će omogućiti PIU Putevi RS, prema potrebi za svaku osobu/domaćinstvo prema njihovim specifičnim potrebama i/ili situaciji, u saradnji sa opštinskim odeljenjima za socijalna pitanja.

Putevi RS će objaviti ovaj OPP i sve buduće RAP opštinama na čijoj teritoriji se može izvršiti otkup zemljišta (na engleskom i na lokalnim jezicima) i pomaže opštinama u razumevanju zahteva navedenih u ovim dokumentima. Uključene opštine će čuvati štampane kopije oba dokumenta u svojim prostorijama za javni uvid. Putevi RS, obezbijediće da procedure za podnošenje pritužbi budu saopštene i dostupne PAP-u na nivou projekta.

Održaće se javna rasprava o ovom OPP-u (može se održati istovremeno sa javnom konsultacijom za odobrene nacрте drugih Projektnih dokumenata). OPP će biti objavljen (na sajtu Puteva RS) i biće dostupan na uvid javnosti najmanje 10 dana prije javnih konsultacija i mora se dati dovoljno vremena za podnošenje komentara i pitanja. Poziv za javnu konsultaciju biće poslat institucionalnim zainteresovanim stranama i objavljen u nacionalnim i lokalnim novinama zajednica za koje se zna da su ili bi mogle biti pogođene Projektom. Javne konsultacije će biti objavljene u drugim medijima, ukoliko budu dostupni (veb stranice, društveni mediji, TV i radio stanice).

Izveštaj i komentari sa javnih konsultacija, sa listom učesnika, biće dodati ovom OPP-u i poslati SB na konačnu reviziju i ponovo obelodanjeni.

11 MEHANIZAM ŽALBE

11.1 Mehanizam za rješavanje žalbi specifičan za projekat (GRM)

U skladu sa ESS10, Svjetska banka zahtijeva od Puteva RS da obezbijede mehanizam za rješavanje žalbi (GRM) kako bi primili i olakšali rješavanje zabrinutosti i pritužbi strana pogođenih projektom koje proizlaze u vezi sa projektom, posebno u vezi sa ekološkim i društvenim učinkom agencije za implementaciju. GRM će biti proporcionalan rizicima i uticajima Projekta i treba da omogući stranama pogođenim projektom (PAP) da podnesu žalbe u vezi sa aktivnostima koje finansira Banka.

- Projekat GRM,
- lokalni GRM, ili
- korporativna služba Svjetske banke za rješavanje žalbi

Glavni cilj GRM-a je da omogući zainteresovanim stranama da podnesu žalbe, povratne informacije, upite, sugestije ili pohvale u vezi sa celokupnim upravljanjem i implementacijom projekta. GRM je namijenjen rješavanju problema i pritužbi zainteresovanih strana na efikasan, blagovremen i isplativ način. Konkretno, pruža transparentan i kredibilan proces za poštene, efektivne i trajne rezultate. Takođe gradi povjerenje i saradnju kao integralnu komponentu širih konsultacija sa zajednicom koja olakšava korektivne mjere.

(i) Projektni nivo GRM

Mehanizam za rješavanje žalbi na nivou projekta (GRM) sastojat će se od Komisije za rješavanje žalbi (GRC) kojom će upravljati Putevi RS (uprava i pravni zastupnici), Projektni GRM komitet (PGRC) i GRM kontakt osoba (najvjerojatnije socijalni stručnjak u PIU).

- CGRC će uključivati predstavnike Puteva RS i relevantnih nadležnih organa, te predstavnike relevantnih nevladinih organizacija ili organizacija zajednice (npr. predstavnicima osoba sa invaliditetom, predstavnicima NVO (žena) koja radi na pitanjima roda i nasilja nad ženama/SEA/SH, itd. u zavisnosti od predmeta žalbe); funkcionirat će kao drugostepena žalba.
- PGRC predstavlja prvostepeno tijelo za žalbe koje će okupiti predstavnike PIU-a, tehničko osoblje Puteva RS i predstavnike opština.
- U prvom stepenu, sve pritužbe će evidentirati GRM kontakt osoba, a rješavati ih tehničko osoblje općine i PIU (Specijalisti za životnu i društvenu sredinu, drugi članovi PIU-a).
- Jedinica za implementaciju projekta (PIU) će dodijeliti člana osoblja pod direktnom odgovornošću menadžera PIU koji će biti odgovoran za upravljanje GRM.

Ako je žalba podnesena (kao konačna radnja GRM-a CGRC-u), podnosioci žalbe i dalje mogu tražiti sudsko poravnanje pred nadležnim sudom; za fizičko lice, nadležni sud je Opštinski sud (tzv. Mesni sud). Ako je spor između dva pravna lica, nadležan je Okružni privredni sud.

(ii) Kanali za prijem pritužbi i povratnih informacija

Mehanizam za rješavanje pritužbi (GRM) je proces za primanje, evaluaciju i rješavanje žalbi, povratnih informacija, pitanja i sugestija građana i pogođenih zajednica na nivou projekta u vezi sa projektom. GRM će služiti kao informativni centar na nivou projekta, pružalac povratnih informacija i mehanizam za žalbe, dostupan onima na koje utiče implementacija svih projektnih podkomponenti i primjenjiv na sve projektne aktivnosti i relevantan za sve lokalne zajednice pogođene projektnim aktivnostima.

GRM će biti dostupan preko web stranice Projekta korištenjem namjenske adrese e-pošte: XXXXXX ili broja telefona +38XXXXXXX (za veće infrastrukturne projekte preporučuje se posebna adresa za svaki pod-projekat, a Putevi Republike Srpske će imati svoju GRM adresu za žalbe vezano za odabir istraživačkih organizacija i firmi koje će učestvovati u Projektu) za primanje potencijalnih pritužbi ili prijavljivanje o nastalim (ili uočenim) incidentima. GRM će također omogućiti poštansku dostavu (XXXXXX ADRESA) za one osobe kojima nije ugodno koristiti elektronske načine komunikacije. Mehanizam se fokusira ne samo na primanje i evidentiranje pritužbi već i na njihovo rješavanje. Sve žalbe, upiti i sugestije treba registrovati

i pratiće definisane procedure kako bi se osigurao efikasan i blagovremen odgovor.

Uspostavljanje efikasnog GRM-a takođe će služiti ciljevima smanjenja sukoba i rizika kao što su spoljno mešanje, korupcija, socijalna isključenost ili loše upravljanje; poboljšanje kvaliteta projektnih aktivnosti i rezultata; služeći kao važan mehanizam povratnih informacija i učenja za upravljanje projektima u vezi sa snagama i slabostima projektnih procedura i implementacija procesa.

GRM će biti odgovoran za primanje i odgovaranje na pritužbe i komentare sljedeće četiri grupe :

- Lice/pravno lice na koje projekat direktno utiče, potencijalni korisnici Projekta,
- Lice/pravno lice na koje projekat direktno utiče otkupom zemljišta i preseljenjem,
- Stejkholderi - ljudi zainteresovani za projekat, i
- Stanovnici/zajednice zainteresovani za i/ili pogođene projektnim aktivnostima.

Fokalna tačka za GRM će biti imenovana odmah nakon ocjene Projekta, kako bi upravljala i na odgovarajući način odgovarala na žalbe tokom njegovih različitih faza, dok će PGRC i CGRC biti na snazi nakon donošenja odluke o svakom novom pod-projektu. Pored GRM-a, dostupni su i pravni lijekovi koji su na raspolaganju prema nacionalnom zakonodavstvu (sudovi, inspekcije, upravni organi itd.).

Mehanizam za podnošenje pritužbi za radnike na projektu koji se zahtijevaju prema ESS2 će biti dostavljen posebno s detaljima koji će biti navedeni u Proceduri upravljanja radom.

Putevi RS imaju punu odgovornost za uspostavljanje funkcionalnog GRM-a i informisanje zainteresovanih strana o ulozi i funkciji GRM-a, kontakt osobama i procedurama za podnošenje pritužbi u pogođenim područjima. Gdje je moguće, pogođene općine i gradovi će preuzeti aktivnu ulogu u GRM. U najmanju ruku, informacije o GRM-u će biti dostupne:

- na web stranicama Puteva RS i Projekta,
- na oglasnim tablama i web stranicama gradova i opština,
- putem kampanja na društvenim mrežama ,
- putem online platformi.

Sljedeći kanali bit će dostupni zainteresiranim stranama koje žele podnijeti pritužbe, povratne informacije, upite, prijedloge ili pohvale:

Relevantno za sve :

- Hotline i/ili drugi mehanizmi komunikacije Puteva RS, koji će biti uspostavljeni za pogođene gradove i opštine;
- Lične pritužbe predstavnicima Izvođača, građevinskom i nadzornom inženjeru;
- Adrese e-pošte, poštanske adrese i telefonske brojeve koje Putevi RS daju za upite građana na svojim web stranicama pod odjeljkom „kontakt“, oglasne table RS i opština, bilbordi gradilišta za građane, zainteresovane strane, pogođene strane itd.
- Kutije za žalbe postavljene na strateškim mjestima (npr. gradilište, osamljeno mjesto u objektima Puteva RS, druga relevantna i odgovarajuća mjesta koja omogućavaju anonimno izražavanje, itd.)
- Posebni GRM i mehanizmi povratnih informacija za ranjive i ugrožene grupe osmišljeni u okviru SEP-ova specifičnih za lokaciju, a koji se odnose na njihove potrebe.

Ažurirane kontakt informacije i kanali za podnošenje pritužbi Mehanizmu za rješavanje žalbi (GRM) bit će uključeni u ažurirani Okvir angažmana dionika i dokumente o planovima angažiranja dionika (SEP) specifičnim za lokaciju, koji će biti javno dostupni u roku od 30 dana od projekta stupa na snagu. GRM će prihvatiti anonimne žalbe i pobrinuti se da budu pravilno riješene. Povratne informacije o anonimnim žalbama bit će objavljene na internetu i na javnim mjestima, kao što su kutije za žalbe ili oglasne table u relevantnim opštinama. Osim toga, GRM će imati uspostavljene procedure za povjerljivo izvještavanje i etičko rješavanje pitanja rodno zasnovanog nasilja (RN). Oni koji su odgovorni za primanje povratnih informacija u vezi sa projektom će biti obučeni za rukovanje otkrivanjem RN-a. Uspostavit će se procedure za brzo obavještanje Puteva RS i Svjetske banke o svim incidentima u vezi sa seksualnim uznemiravanjem i seksualnom eksploatacijom i zlostavljanjem uz pristanak preživjele.

(iii) Lokalni nivo GRM

Lokalni nivo GRM u okviru ovog Projekta će biti integrisan u Projekt GRM. Lokalni aspekt će uključivati (i) imenovanje lokalne GRM kontakt tačke u predmetnoj opštini za primanje i obradu (putem Projektnog GRM sistema) pritužbi; (ii) objavljivanje GRM informacija na web stranici opštine, uključujući kontakt informacije, telefonske linije, adrese za slanje pritužbi i objavljivanje povratnih informacija.

(iv) Obrada pritužbi

Sve primljene povratne informacije ili pritužbe u vezi sa projektom treba u roku od 24 sata prosljediti kontaktnoj tački PIU GRM, koja će registrovati pritužbu/upit u posebnom dnevniku (Xcel ili drugi oblik) i evidentirati informacije. GRM Focal Point će osigurati da svaka žalba ima individualni referentni broj i da se na odgovarajući način prati i da se evidentiraju radnje. Zabilježene informacije će uključivati:

- ✓ Dodijeljeni broj za praćenje predmeta,
- ✓ Vrsta žalbe (npr. prijedlog, pitanje, žalba, itd.),
- ✓ Ime podnosioca žalbe (ili označeno kao anonimno),
- ✓ Kontakt podaci podnosioca žalbe,
- ✓ Način/značenje podnošenja,
- ✓ Datum kada je prigovor primljen,
- ✓ Rok za povratne informacije,
- ✓ Da li je odmah poslana potvrda,
- ✓ Kategorija žalbe (ekoloska socijalna pitanja, pitanje zemljišta, ograničen pristup, itd.),
- ✓ jezik žalbe,
- ✓ Preliminarni akcioni plan.

U procesu, ili pri zatvaranju predmeta (najkasnije), sljedeće informacije će biti dodane u dnevnik:

- Ime pružaoca povratnih informacija, ako nije anonimno
- Kontakt podaci dobavljača povratnih informacija,
- Priroda pružene povratne informacije/žalbe;
- Kategorija povratnih informacija (prema tipologiji koja će se razvijati u ažuriranom SEP-u),
- Informacije o pružaocu povratnih informacija/žaliocu po kategorijama koje će se razviti u ažuriranom SEP-u (npr. spol, dob, itd.),
- Preduzeta radnja i odgovor dostavljen dobavljaču povratnih informacija/žaliocu
- Datum dostavljenog odgovora,
- Pružalac povratnih informacija/žalilac je zadovoljan datim odgovorom,
- Trenutni status slučaja,
- Sve druge relevantne informacije.

(v) Priznanje i praćenje, istraga i radnja

Po prijemu povratnih informacija ili pritužbi u vezi sa projektom, PIU GRM kontakt osoba će potvrditi prijem povratnih informacija/žalbi u roku od 3 dana osobi koja ih je podnijela. Oni će navesti sljedeće korake i dati očekivanje kada pružalac povratnih informacija/žalilac može očekivati odgovor od implementatora projekta. U slučaju pritužbi, kontaktna tačka PIU GRM će potom istražiti podnesak tako što će se po potrebi obratiti relevantnim akterima.

(vi) Rješavanje pritužbi i zadovoljstvo podnosioca žalbe

Nakon istrage, kontakt osoba PIU GRM će predložiti rješenje podnosiocu žalbe u pisanom obliku u roku od maksimalno 10 dana od trenutka kada je pritužba priznata. Ako je problem i dalje neriješen do kraja 10 dana, podnosiocu žalbe će biti dostavljena ažurirana informacija u vezi sa statusom žalbe i procijenjenim vremenom do kojeg će biti dostavljeno predloženo rješenje. Sve pritužbe treba riješiti u roku od najviše 21 dan od prijema. Kako bi se povećala odgovornost, ovi rokovi će biti distribuirani. Povratne informacije za anonimne pritužbe bit će pružene na web stranicama Projekta/RS (posvećene Projektu).

U slučaju da podnositelj žalbe nije zadovoljan predloženim rješenjem, žalba se može izjaviti u roku od 15 dana od dana prijema odluke Komisiji za rješavanje žalbi projekta (PGRC), koja odlučuje o uloženoj žalbi. Ako i dalje nije zadovoljan, podnositelj žalbe može uložiti još jednu žalbu Komitetu za rješavanje žalbi (GRC). Ponovo se žalba GRC-u mora podnijeti u roku od 15 dana, a odgovor mora biti u roku od 30 dana.

Kao krajnji stepen žalbe, može se pokrenuti upravni spor pred Opštinskim/mjesnim sudom Republike Srpske za fizička lica i Okružnim privrednim sudom za pravno lice.

(vii) Praćenje i analiza povratnih informacija i pritužbi

Polugodišnje sažetke o pritužbama, povratnim informacijama, upitima, prijedlozima i pohvalama, zajedno sa statusom implementacije povezanih korektivnih/preventivnih radnji, sastavljaće imenovana kontakt osoba PIU GRM i prosljeđivati menadžeru PIU-a. Sažeci će omogućiti procjenu obima i prirode primljenih povratnih informacija i poboljšati sposobnost projekta da ih rješava na blagovremen i efikasan način. Ovi izvještaji će također biti uključeni u izvještaje Svjetske banke.

Fokalna točka PIU GRM također će biti odgovorna za osmišljavanje i vođenje kratke ankete o zadovoljstvu podnositelja pritužbi kako bi se uhvatilo zadovoljstvo pružalaca povratnih informacija njihovom interakcijom sa stranama koje implementiraju projekat i rješenjem predloženim nakon podnošenja njihove žalbe.

(viii) Služba Svjetske banke za rješavanje žalbi

Zainteresovane strane u projektu i građani također mogu podnijeti pritužbe na projektne aktivnosti putem Službe za rješavanje žalbi Svjetske banke (GRS). Zajednice i pojedinci koji vjeruju da su negativno pogođeni projektom koji podržava Svjetska banka mogu podnijeti pritužbe postojećem mehanizmu za rješavanje pritužbi na nivou projekta ili Svjetskoj banci (GRS). GRS osigurava da se primljene žalbe odmah razmotre kako bi se odgovorilo na probleme u vezi sa projektom. Zajednice i pojedinci pogođeni projektom mogu podnijeti svoju žalbu nezavisnoj inspekciskoj komisiji Svjetske banke (IP), koja utvrđuje da li je šteta nastala ili bi mogla nastati kao rezultat neusklađenosti Svjetske banke sa svojim politikama i procedurama.

Žalbe se mogu podnijeti u bilo kojem trenutku nakon što je zabrinutost upućena direktno Svjetskoj banci, a rukovodstvu banke (BM) je data prilika da odgovori. Informacije o načinu podnošenja pritužbi GRS-u Svjetske banke dostupne su ovdje: <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services/grievance-redress-service>.

Žalbe se mogu podnijeti i IP-u Svjetske banke. IP je nezavisni mehanizam za žalbe za ljude i zajednice koji vjeruju da su bili ili će vjerovatno na njih negativno utjecati projekat koji finansira Svjetska banka. Informacije o načinu podnošenja pritužbi na IP Svjetske banke dostupne su ovdje: www.inspectionpanel.org.

11.1.1 Kontakt podaci za upite i pritužbe:

Attention: Branka Pekez, PIU – Koordinator projekta , Putevi Republike Srpske

Address: Trg Republike Srpske 8, 78000 Banja Luka

Phone: +387 66 746-741

<https://www.putevirs.com>

11.2 Sistem rješavanja žalbi Svjetske banke

Zajednice i pojedinci koji vjeruju da su negativno pogođeni projektom koji podržava Svjetska banka mogu podnijeti pritužbe postojećim mehanizmima za rješavanje žalbi na nivou projekta ili Službi za rješavanje žalbi Svjetske banke (GRS). GRS osigurava da se primljene žalbe odmah razmotre kako bi se odgovorilo na probleme u vezi sa projektom. Zajednice i pojedinci pogođeni projektom mogu podnijeti svoju žalbu nezavisnoj inspekcijskoj komisiji Svjetske banke koja utvrđuje da li je šteta nastala ili bi mogla nastati kao rezultat neusklađenosti Svjetske banke sa svojim politikama i procedurama. Žalbe se mogu podnijeti u bilo kojem trenutku nakon što su zabrinutosti direktno upućene Svjetskoj banci, a rukovodstvu banke je data prilika da odgovori.

Za informacije o tome kako podnijeti pritužbe Službi za rješavanje žalbi Svjetske banke, posjetite <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services/grievance-redress-service>.

Za informacije o načinu podnošenja pritužbi Inspekcijском panelu Svjetske banke, posjetite www.inspectionpanel.org.

12 IMPLEMENTACIJA RAP-ova

12.1 Odgovornosti za implementaciju

Osiguravanje da se cjelokupni proces pripreme i implementacije RAP-a u RS odvija na adekvatan način u skladu sa zahtjevima ovog ORP-a, bit će u nadležnosti PIU Putevi RS (konkretno, socijalni specijalista u PIU Putevi RS). Socijalni stručnjak će biti u vezi sa opštinama i drugim uključenim agencijama, i biće odgovoran za komunikaciju sa svim uključenim stranama i njihovo otkrivanje informacija.

RAP-ovi će biti uspostavljeni prije pokretanja bilo kakvih aktivnosti otkupa zemljišta.

Konkretni zadaci u vezi sa pripremom i implementacijom RAP-a su na Putevima RS:

Tabela 3: Organizacione odgovornosti i aranžmani

Zadatak	Odgovorna strana
Priprema RAP-ova	
Osiguravanje pripreme RAP-ova uključujući popis stanovništva i socioekonomske Ankete	Putevi RS
Odobrenje RAP-a	WB
Objavljivanje informacija i konsultacije	
Objavljivanje informacija i dokumenata svim ljudima i zajednicama pogođenim projektom i organizacija javnih sastanaka	Putevi RS u saradnji sa uključenim opštinama
Vođenje evidencije konsultativnih aktivnosti	Putevi RS
Proces otkupa zemljišta	
Direktna komunikacija i posjete vlasnicima i stanarima	Putevi RS
Pregovori i aktivnosti eksproprijacije, prije izgradnje Početak	Putevi RS
Pružanje pomoći ugroženim osobama/domaćinstvima	Putevi RS
Plaćanje/pružanje kompenzacijskih paketa	Putevi RS
Praćenje i izvještavanje	
Praćenje i izvještavanje Svjetske banke u vezi sa otkupom zemljišta	Putevi RS
Praćenje i izvještavanje u vezi sa privremenim zauzećem zemljišta izlazi nakon početka gradnje	Izvođač
Priprema revizije završetka na kraju otkupa zemljišta proces	Nezavisna treća strana ugovorena od strane Puteva RS
Primanje i upravljanje pritužbama	
Obrada i upravljanje pritužbama	Putevi RS
Primanje pritužbi i potvrda prijema pritužbi	Putevi RS

Održavanje integrisanog registra pritužbi	Putevi RS
---	-----------

12.2 Troškovi

Troškovi procesa otkupa/preseljenja zemljišta biće u nadležnosti Puteva RS. Troškove socijalne pomoći snosiće pomenuti Putevi RS. Detaljne procjene troškova će biti date u RAP-ovima

12.3 Monitoring i izvještavanje

Praćenje procesa otkupa zemljišta i raseljavanja vršiće Putevi RS do:

- utvrditi da li su aktivnosti u toku prema rasporedu i da li se poštuju rokovi ;
- osigurati da se životni standard PAP obnovi ili poboljša;
- procijeniti da li su mjere kompenzacije/rehabilitacije dovoljne;
- identificirati sve potencijalne probleme; i
- identificirati metode za ublažavanje svih identificiranih problema.

Putevi RS će održavati bazu podataka o otkupu zemljišta o porodicama/preduzećima čija je imovina pogođena (uključujući i ne vlasnike). Podaci/informacije će se periodično ažurirati kako bi se pratio napredak porodica i preduzeća.

Indikatori koji će se koristiti za praćenje će uključivati, posebno, sljedeće :

- Ukupna potrošnja na otkup zemljišta i kompenzaciju,
- Broj PAP po kategorijama,
- Broj objekata (stambenih, poslovnih i pomoćnih) identifikovanih za eksproprijaciju,
- Broj privatnih zemljišnih parcela koje je izvođač radova identifikovao kao neophodne za privremeno zauzimanje tokom građevinskih radova (vrsta zemljišne parcele, iznos isplaćene naknade, trajanje zauzimanja zemljišta),
- Broj javnih sastanaka i konsultacija sa pogođenim osobama,
- Broj i procenat potpisanih dogovorenih poravnjanja
- Broj lica koja traže posebnu pomoć i vrste pomoći koje se blagovremeno pružaju ugroženim licima/domaćinstvima,
- Broj osoba koje su primile naknadu u periodu raščlanjeno prema vrsti naknade i klasama iznosa,
- Broj i vrsta pritužbi u vezi sa otkupom zemljišta (broj žalbi, broj i procenat žalbi riješenih u zadatim rokovima, broj i procenat osoba zadovoljnih ishodom, npr. odgovor na njihovu pritužbu/komentar, razvrstano po spolu) i broj sudski sporovi vezani za otkup zemljišta,
- Broj uspješnih preseljenja domaćinstava (nova lokacija, nivo prihoda),
- Broj uspješnih preseljenja preduzeća (nova lokacija, nivo prihoda, broj zaposlenih),
- Broj uspješno ponovo uspostavljenih poljoprivrednih aktivnosti nakon otkupa zemljišta ili ograničenja pristupa kao rezultat Projekta (nivo prihoda).

Putevi RS će pripremiti i dostaviti Svjetskoj banci Izvještaje o napretku projekta (kao što je definisano u Pravnom sporazumu) uključujući napredak postignut u implementaciji RAP-ova.

Pored toga, Putevi RS će omogućiti izradu revizije završetka na kraju procesa otkupa zemljišta od strane nezavisnog stručnjaka.

13 ANEKSI

A	Minimalni elementi plana preseljenja
B	Uzorak obrasca za pritužbe
C	Komponente projekta
D	Šablon za ekranizaciju preseljenja

A. Minimalni elementi plana preseljenja

Tabele u nastavku su pripremljene na osnovu zahtjeva postavljenih u WB Okviru, konkretno ESS5— Aneks 1. Instrumenti za prisilno preseljenje.

Opšti zahtjevi za plan preseljenja

ELEMENTI	OBJAŠNENJE
Opis projekta	Opšti opis projekta i identifikacija projektnog područja
Potencijalni uticaji	<p>Identifikacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) komponente projekta ili aktivnosti koje dovode do raseljavanja, objašnjavajući zašto se odabrano zemljište mora nabaviti na korištenje u vremenskom okviru projekta; b) zona uticaja takvih komponenti ili aktivnosti; c) obim i obim otkupa zemljišta i uticaji na objekte i druga osnovna sredstva; d) bilo koja ograničenja nametnuta projektom u korišćenju ili pristupu zemljištu ili prirodnim resursima; e) alternative za koje se smatra da izbjegavaju ili minimiziraju raseljavanje i zašto su one odbijene; i f) uspostavljeni mehanizmi da se minimizira raseljavanje, koliko je to moguće, tokom projekta implementacija.
Ciljevi	Glavni ciljevi programa preseljenja.
Popisna anketa i osnovne socioekonomske studije	<p>Nalazi popisa na nivou domaćinstava koji identifikuju i popisuju pogođene osobe, i, uz učešće pogođenih osoba, premjeravaju zemljište, strukture i druga osnovna sredstva koja će biti pogođena</p> <p>Popisna anketa služi i drugim bitnim funkcijama:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) identifikaciju karakteristika raseljenih domaćinstava, uključujući opis proizvodnih sistema, rada i organizacije domaćinstva; i osnovne informacije o sredstvima za život (uključujući, prema potrebi, nivoe proizvodnje i prihode od formalnih i neformalnih ekonomskih aktivnosti) i životnom standardu (uključujući zdravstveni status) raseljene populacije; b) informacije o ranjivim grupama ili osobama za koje će se možda morati donijeti posebne odredbe; c) identifikovanje javne ili komunalne infrastrukture, imovine ili usluga koje mogu biti pogođene; d) pružanje osnove za dizajn i budžetiranje programa preseljenja e) u vezi sa utvrđivanjem graničnog datuma, pružajući osnovu za isključenje osoba koje ne ispunjavaju uslove iz naknade i pomoći za preseljenje; f) uspostavljanje osnovnih uslova za potrebe praćenja i evaluacije. <p>Ako se smatra relevantnim, mogu biti potrebne dodatne studije o sljedećim temama:</p> <ul style="list-style-type: none"> g) sistemi posjedovanja i prijenosa zemljišta, uključujući popis prirodnih resursa zajedničke imovine od kojih ljudi izdržavaju svoj život i održavanje, sisteme plodouživanja koji nisu zasnovani na vlasništvu (uključujući ribolov, ispašu ili korištenje šumskih površina) kojima upravljaju lokalno priznati mehanizmi dodjele zemljišta, i sva pitanja koja su pokrenuli različiti sistemi zakupa u projektnom području; h) obrasci društvene interakcije u pogođenim zajednicama, uključujući društvene mreže i sisteme socijalne podrške, i kako će na njih uticati projekat; i) društvene i kulturne karakteristike raseljenih zajednica, uključujući opis formalnih i neformalnih institucija (npr. organizacije zajednice, ritualne grupe, nevladine organizacije (NVO)) koje mogu biti relevantne za strategiju konsultacija i za osmišljavanje i sprovođenje aktivnosti preseljenja.

ELEMENTI	OBJAŠNENJE
Pravni okvir	<p>Nalazi analize pravnog okvira, koji obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) obim ovlasti prinudnog sticanja i nametanja ograničenja korišćenja zemljišta i prirodu naknade povezane s tim, kako u pogledu metodologije vrednovanja tako i u pogledu vremena plaćanja; b) primjenjive pravne i administrativne procedure, uključujući opis pravnih lijekova dostupnih raseljenim licima u sudskom procesu i uobičajeni vremenski okvir za takve postupke, kao i sve dostupne mehanizme za rješavanje pritužbi koji mogu biti relevantni za projekat; c) zakoni i propisi koji se odnose na agencije odgovorne za sprovođenje aktivnosti preseljenja; d) praznine, ako ih ima, između lokalnih zakona i praksi koje pokrivaju obavezno stjecanje, nametanje ograničenja korištenja zemljišta i pružanje mjera preseljenja i ESS5, i mehanizama za premošćavanje takve praznine.
Institucionalni okvir	<p>Nalazi analize institucionalnog okvira koji pokrivaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) identifikacija agencija odgovornih za aktivnosti preseljenja i NVO/OCD koje mogu imati ulogu u implementaciji projekta, uključujući pružanje podrške raseljenim licima; b) procjena institucionalnog kapaciteta takvih agencija i NVO/OCD; c) svi koraci koji se predlažu za jačanje institucionalnih kapaciteta agencija i NVO/OCD odgovoran za implementaciju preseljenja.
Podobnosti	Definicija raseljenih lica i kriterijuma za utvrđivanje njihove podobnosti za kompenzaciju i drugu pomoć pri preseljenju, uključujući relevantne granične datume.
Vrednovanje i kompenzacija gubitaka	Metodologija koja će se koristiti u vrednovanju gubitaka da bi se odredio njihov trošak zamene; i opis predloženih vrsta i nivoa naknade za zemljište, prirodne resurse i drugu imovinu prema lokalnom zakonu i takve dodatne mjere koje su neophodne za postizanje zamjenske cijene za njih.
Učešće zajednice	<p>Uključivanje raseljenih osoba (uključujući zajednice domaćina, gdje je relevantno):</p> <ul style="list-style-type: none"> a) opis strategije za konsultacije i učešće raseljenih lica u osmišljavanju i sprovođenju aktivnosti preseljenja;

	<p>b) sažetak pogleda</p> <p>c) pregled predstavljenih alternativa preseljenja i izbora koje su raseljene osobe napravile u pogledu opcija koje su im dostupne;</p> <p>d) institucionalizovani aranžmani pomoću kojih raseljena lica mogu da prenesu svoje zabrinutosti nadležnim organima projekta tokom planiranja i implementacije, kao i mere da se osigura da ranjive grupe kao što su starosedeooci, etničke manjine, bezemljaši i žene budu adekvatno zastupljeni.</p>
Raspored implementacije	Raspored implementacije koji daje predviđene datume za raseljavanje, i procijenjene datume početka i završetka za sve aktivnosti plana preseljenja. Raspored bi trebao naznačiti kako se preseljenje aktivnosti su vezane za realizaciju cjelokupnog projekta.
Troškovi i budžet	Tabele koje prikazuju kategorizirane procjene troškova za sve aktivnosti preseljenja, uključujući naknade za inflaciju, rast stanovništva i druge nepredviđene situacije; rasporedi troškova; izvori sredstava; i aranžmani za blagovremeni protok sredstava i finansiranje preseljenja, ako ih ima, u oblastima izvan nadležnosti provedbene agencije.
Mehanizam za rješavanje pritužbi	Plan opisuje pristupačne i pristupačne procedure za rješavanje sporova od strane treće strane koji proizlaze iz raseljavanja ili preseljenja; takvi žalbeni mehanizmi treba da uzmu u obzir dostupnost sudskih regres i mehanizmi zajednice i tradicionalnih rješavanja sporova.
Praćenje i evaluacija	Aranžmani za praćenje aktivnosti raseljavanja i preseljenja od strane agencije za implementaciju, dopunjeni monitorima trećih strana kako Banka smatra odgovarajućim, kako bi se osigurale potpune i objektivne informacije; indikatori praćenja učinka za mjerenje inputa, izlaza i ishoda za aktivnosti preseljenja; uključivanje raseljenih lica u proces praćenja; evaluacija rezultata za razuman period nakon što su sve aktivnosti preseljenja završene; koristeći rezultate preseljenja praćenje za usmjeravanje naknadne implementacije.
Aranžmani za adaptivno upravljanje	Plan bi trebao uključiti odredbe za prilagođavanje implementacije preseljenja kao odgovor na neočekivane promjene u uslovima projekta, ili neočekivane prepreke za postizanje zadovoljavajućih ishoda preseljenja.

Dodatni zahtjevi planiranja gdje preseljenje uključuje fizičko raseljavanje

Kada okolnosti projekta zahtijevaju fizičko preseljenje stanovnika (ili preduzeća), planovi preseljenja zahtijevaju dodatne informacije i elemente planiranja, kako slijedi:

ELEMENTI	OBJAŠNENJE
Prijelazna pomoć	U planu je navedena podrška koja će biti ponuđena za pomoć oko preseljenja članova domaćinstva i njihovih stvari, odnosno poslovne opreme i inventara. Takođe navodi svaku dodatnu pomoć za domaćinstva koja se odluču za novčanu nadoknadu i organizuju sopstveni alternativni smještaj, uključujući izgradnju novih stanova. Ako planirana mjesta preseljenja za stanovanje ili preduzeća još nisu pripremljena za useljenje u vrijeme raseljavanja, planom se uspostavlja prelazna naknada dovoljna da pokrije privremene troškove iznajmljivanja i druge troškove dok odgovarajući smještaj ne bude dostupan.
Izbor lokacije, priprema lokacije i preseljenje	Prilikom pripreme mjesta za preseljenje, plan preseljenja opisuje razmatrana alternativna mjesta preseljenja i razrađuje obrazloženje odabira, uključujući: <p>a) institucionalne i tehničke aranžmane za identifikaciju i pripremu lokacija za preseljenje, da li ruralni ili urbani, za koje je kombinacija proizvodnog potencijala, lokacijskih prednosti i dr</p>

	<p>faktori bolji ili barem uporedivi sa prednostima starih lokacija, uz procjenu vremena potrebnog za sticanje i prijenos zemljišta i pomoćnih resursa;</p> <ul style="list-style-type: none"> b) b) Identifikacija i procjena mogućnosti za poboljšanje lokalnog životnog standarda kroz dodatna ulaganja u infrastrukturu, objekte ili usluge, ili kroz uspostavljanje aranžmana za podjelu koristi od projekta. c) Sve mjere potrebne za sprječavanje špekulacija zemljištem ili priliva nepodobnih osoba na odabrane lokacije. d) Procedure za fizičko preseljenje u okviru projekta, uključujući rokove za pripremu i transfer lokacije. e) Pravni aranžmani za regulisanje posjeda i prijenos prava na one koji su preseljeni, uključujući obezbjeđivanje sigurnosti posjeda za one koji ranije nisu imali puna zakonska prava na zemljište ili objekte.
Stanovanje, infrastruktura i socijalne usluge	<p>Planovi za obezbjeđivanje (ili finansiranje pružanja lokalnih zajednica) stanovanja, infrastrukture (npr. vodosnabdevanje, napojni putevi) i socijalnih usluga (npr. škole, zdravstvene usluge); planira održavanje ili pružanje uporedivog nivoa usluga populaciji domaćinima; bilo koji neophodan razvoj lokacije, inženjering i arhitektonski dizajn za njih objekata.</p>
Zaštita životne sredine i menadžment	<p>Opis granica planiranih lokacija za preseljenje; i procjenu uticaja predloženog preseljenja na okoliš i mjere za ublažavanje i upravljanje tim uticajima (koordinirano kao odgovarajuće sa ekološkom procjenom glavne investicije koja zahtijeva preseljenje).</p>
Konsultacije oko dogovora o selidbi	<p>Plan opisuje metode konsultacija sa fizički raseljenim licima o njihovim preferencijama u pogledu alternativna preseljenja koje su im dostupne, uključujući, prema potrebi, izbore koji se odnose na oblike kompenzacije i tranzicione pomoći, na preseljenje kao pojedinačne porodice domaćinstava ili sa već postojećim zajednicama ili srodničkim grupama, u održavanje postojećih obrazaca grupne organizacije, i za preseljenje ili zadržavanje pristupa do, kulturna dobra (npr. bogomolje, hodočasnički centri, groblja).</p>
Integracija sa populacijom domaćina	<p>Mjere za ublažavanje uticaja planiranih lokacija za preseljenje na sve zajednice domaćine, uključujući:</p> <ul style="list-style-type: none"> (a) konsultacije sa zajednicama domaćinima i lokalnim vlastima; (b) aranžmane za brzo raspisivanje tendera za bilo koje plaćanje domaćinima za zemljište ili drugu imovinu obezbeđenu kao podršku planiranim lokacijama za preseljenje; (c) aranžmane za identifikaciju i rješavanje bilo kakvog sukoba koji može nastati između tih preseljenih i zajednica domaćina; i (d) sve mjere potrebne za povećanje usluga (npr. obrazovanje, voda, zdravstvo i proizvodne usluge) u zajednicama domaćinima kako bi se zadovoljili povećani zahtjevi za njima, ili kako bi ih učinili barem uporedivim sa uslugama dostupno u okviru planiranih lokacija za preseljenje.

Dodatni zahtjevi planiranja gdje preseljenje uključuje ekonomsko raseljavanje

Ako stjecanje zemljišta ili ograničenja u korištenju ili pristupu zemljištu ili prirodnim resursima mogu uzrokovati značajno ekonomsko raseljavanje, aranžmani za pružanje dovoljne mogućnosti raseljenim licima da poboljšaju, ili barem obnove život, također su uključeni u plan preseljenja, ili u poseban plan poboljšanja sredstava za život. To uključuje:

ELEMENTI	OBJAŠNENJE
Direktna zamjena zemljišta	Za one sa poljoprivrednim sredstvima za život, plan preseljenja predviđa mogućnost da dobiju zamjensko zemljište ekvivalentne proizvodne vrijednosti, ili pokazuje da nije na raspolaganju dovoljno zemljišta ekvivalentne vrijednosti. Gdje je zamjensko zemljište dostupno, plan opisuje metode i vrijeme za njegovu

	<p>dodjelu raseljenima</p> <p>osobe.</p>
Gubitak pristupa zemljištu ili resursima	<p>Za one na čiju egzistenciju utiče gubitak zemljišta ili korištenja resursa ili pristupa, uključujući resurse zajedničke imovine, plan preseljenja opisuje načine za dobivanje zamjenskih ili alternativnih resursa, ili na neki drugi način pruža podršku za alternativna sredstva za život, alternativni pristup uslugama i alternativne načine za zadovoljenje potreba.</p>
Podrška za alternativna sredstva za život	<p>Za sve druge kategorije ekonomski raseljenih lica, plan preseljenja opisuje izvodljive aranžmane za dobijanje zaposlenja ili za osnivanje preduzeća, uključujući pružanje relevantne dodatne pomoći uključujući obuku veština, kredit, licence ili dozvole ili specijalizovanu opremu. Kao što je opravdano, planiranje sredstava za život pruža posebnu pomoć ženama, manjinama ili ranjivim grupama koje mogu biti u nepovoljnom položaju u osiguravanju alternativnih sredstava za život.</p>
Razmatranje mogućnosti ekonomskog razvoja	<p>Plan preseljenja ima za cilj da pronađe i proceni sve moguće načine da se poboljšaju životi ljudi kao rezultat procesa preseljenja. To može uključivati posebne mogućnosti za posao u okviru projekta, pomoć u razvoju jedinstvenih proizvoda ili tržišta, preferencijalno komercijalno zoniranje i trgovinske postavke ili druge opcije. Ako je primjenjivo, plan bi također trebao istražiti mogućnost pružanja finansijskih beneficija zajednicama ili raseljenim pojedincima kroz stvaranje sporazuma o podjeli beneficija zasnovanih na projektima.</p>
Razmatranje povećanih troškova	<p>Plan preseljenja identifikuje povećane troškove života (što znači da direktno utiče na život) uzrokovane direktno Projektom – npr. zbog nedostupnosti ili smanjene dostupnosti usluga i robe. To može uključivati dostupnost mobilnih tržišta u ruralnim područjima, javni prijevoz, smanjen pristup zdravstvenim uslugama, itd.</p>
Prijelazna podrška	<p>Plan preseljenja pruža prelaznu podršku onima kojima će život biti poremećen. Ovo može uključivati isplatu izgubljenih usjeva i izgubljenih prirodnih resursa, isplatu izgubljene dobiti za preduzeća ili isplatu izgubljenih plata za zaposlene pogođene preseljenjem preduzeća. Plan predviđa da se tranziciona podrška nastavlja se tokom perioda tranzicije.</p>

B. Uzorak obrasca za pritužbe

REferentini broj:	
Puno ime (opcionalno)	
Kontakt podatci (opcionalno) Molimo označite kako želite da vas kontaktiramo (pošta, telefon, e-mail).	☐ Poštom: Molimo navedite poštansku adresu: ☐ _____ ☐ Telefonom: _____ ☐ E-mailom: _____
Preferirana jezična komunikacija od	☐ Bosanski/ Srpski / Hrvatski ☐ Engleski (ako je moguće)
Opis incidenta za pritužbu	sta se desilo? Gdje se to dogodilo? Kome se to desilo? Šta je rezultat od problem?
Datum incidenta / pritužbe	
	☐ Jednokratni incident/žalba (datum _____) ☐ Desilo se više od jednom (Koliko puta? _____) ☐ U toku (trenutno ima problem)
Šta biste željeli vidjeti?	

Potpis: _____

Datum: _____

Molimo vratite ovaj obrazac na:

Attention: Branka Pekez, Project coordinator,
Javno preduzece Putevi Republike Srpske
Address: Trg Republike Srpske8 , 78000 Banja Luka
Phone: +387 66/746-741

C. Komponente projekta

Komponenta 1: Poboljšana regionalna povezanost

Opšti cilj ove komponente je poboljšanje regionalne povezanosti i kvaliteta i održivosti mreže magistralnih puteva u BiH. Visokokvalitetna, sigurna mreža je neophodna za obezbjeđivanje pouzdanog pristupa poslovima, tržištima i uslugama u BiH i povezanosti sa susjednim zemljama. U tom cilju, komponenta će finansirati nadogradnju i unapređenje rute 2b TEN-T mreže koja povezuje Sarajevo (BiH) i Podgoricu (Crna Gora), te za rekonstrukciju, rehabilitaciju i održavanje prioriternih magistralnih puteva. Nadogradnja Rute 2b će dalje regionalnu integraciju sa Crnom Gorom, poboljšati pristup tržištima, potaknuti rastuću turističku industriju u ovoj oblasti i podržati BiH u njenom procesu pristupanja EU. Finansiranje prioriternih magistralnih puteva će unaprijediti domaću povezanost i otpornost i sigurnost mreže. Prioritetne investicije će biti određene vrijednostima sigurnosti, otpornosti i ekonomskog povrata.

Podkomponenta 1.1: Nadogradnja rute 2b između Broda na Drini (Foča) i Huma (Šćepan Polje)

Ova podkomponenta će poboljšati povezanost između Sarajeva i Podgorice kroz nadogradnju 13.245 km između Broda na Drini (Foča) i Huma (Šćepan Polje) na trasi 2b. Cijela investicija će biti u RS i zajednički finansirana kroz kredit EBRD i grant WBIF. Sadašnji put je u veoma lošem stanju kako je opisano u Aneksu 2. Put je širok samo 3,5 m, a karakteriše ga mnogo aktivnih klizišta i tekućih deformacija kolovozne površine, drvenih mostova i krivudavih trasa. Međudržavni most (granica Crne Gore) preko rijeke Tare je oštećen tokom rata, a kasnije saniran sa namjerom da se obezbijedi privremeno rješenje za prelazak preko kanjona Tare. Cesta je zatvorena za teretna i komercijalna vozila od 2019. godine. Most će se finansirati iz vlastitih sredstava BiH prije početka radova na projektnoj cesti. Originalna studija izvodljivosti za put je završena 2015. godine, a glavni projekti su urađeni 2017. godine, postoji potreba za izvođenjem dodatnih geotehničkih istraživanja i ažuriranjem i prilagođavanjem glavnog projekta, ako i gdje je potrebno. Cesta je osjetljiva na poplave i klizišta i zahtijevat će dodatne radove na projektovanju kako bi se povećala otpornost na klimu. Rezultati GFDRR aktivnosti o rješenjima zasnovanim na prirodi i procjenama ranjivosti mreže će informisati ovaj proces. Biće preduzeta revizija bezbednosti na putevima kako bi se dobio konačni detaljni projekat. U okviru podkomponente će se također finansirati nadzor.

Radovi će se izvoditi pristupom projektovanja i građenja, prema trasi preporučenoj u studiji izvodljivosti za koju je 2017. godine izrađen Glavni projekat. Trasa prati desnu obalu rijeke Drine do ušća rijeka Tare u Pivu, gdje nalazi se granični prelaz. Trasa se proteže uz postojeću saobraćajnicu, dužine je 13.245,5 km, obuhvata 14 objekata (1.383 m) i radove na lokalnim spojnim putevima (2,8 km). Pristup dizajnu i izgradnji će prenijeti dio rizika na izvođača, što bi moglo rezultirati nešto većim troškovima, ali bi omogućilo veću fleksibilnost i bržu implementaciju nakon što se projekti odobre. Biće mobiliziran stručnjak koji će podržati klijenta u pripremi projekta i izradi tenderske dokumentacije u skladu sa smjernicama Banke. Ova podkomponenta će finansirati ugovor o izgradnji projekta uključujući sve potrebne mostove, petlje, revizije sigurnosti na cestama i nadzor gradilišta.

Podkomponenta 1.2: Ulaganja u program sanacije prioriternih državnih puteva

Ova podkomponenta će finansirati odabrane dionice programa za rekonstrukciju, rehabilitaciju i održavanje prioriternih magistralnih puteva. Procjene potreba za rješavanje zaostalih potreba za rehabilitacijom i održavanjem iznose oko 740 miliona eura, što predstavlja scenario bez ograničenja. Na osnovu rezultata iz sistema upravljanja imovinom u oba entiteta, iz tog zaostatka za finansiranje Banke biće identifikovana prioriterna lista tekućih investicija. Ukupno će ova podkomponenta poboljšati oko 150 km puteva i povezana poboljšanja crnih tačaka i intervencije za povećanje otpornosti na klimu. Radovi će

se izvoditi duž postojeće trase i obuhvatiće presvlačenje, djelimično proširenje kolovoza, radove na poboljšanju saobraćajne signalizacije, obnovi konstrukcije, poboljšanju sigurnosti na putevima, radovima na zaštiti puteva, te sanaciji mostova i tunela kao i pomoćnih priključaka, odnosno raskrsnica, prilaza, putevi, drenažni sistemi, itd. Predložena sanacija će poboljšati kvalitet vožnje što će dovesti do nižih operativnih troškova za učesnike u saobraćaju i nižih troškova životnog ciklusa za putnu imovinu.

Identifikovana su neka specifična poboljšanja crnih tačaka koja će biti podržana finansiranjem grantova SSTP-a, uključujući dva mosta u RS koji su u lošem stanju i predstavljaju potencijalnu opasnost po sigurnost. Riječ je o Mostu na rijeci Drinjači i Mostu Tatinac koji su identifikovani kao veoma nestabilni i pokvareni i biće popravljeni kako bi se poboljšala sigurnost i otpornost putne mreže. Most izgradnja/rehabilitacija će poduzeti strukturnu rekonstrukciju/rekonstrukciju kako bi izdržala klimatske opasnosti. Most broj 350 na rijeci Drinjači, nalazi se na magistralnom putu M-19.2, na dionici Tišća - Vlasenica u opštini Vlasenica. U BiH magistralni put M-19.2 povezuje Kladanj i Vlasenicu. Put je dužine 30 km i spaja se na magistralni put M18 u Kladnju, dok se u Vlasenici spaja na magistralni put M19 i veoma je važan sa transportnog i društveno-ekonomskog značaja za mrežu. Most Tatinac se nalazi na dionici Regionalnog puta RII-5501 (stara šifra R-443), dionica Grajseljići - Klanci, opština Kalinovik.

Komponenta će takođe podržati aktivnosti tehničke pomoći relevantne za unapređenje puteva, imajući na umu sigurnost na putu i otpornost. Podrška u jačanju institucionalne strukture oko sigurnosti na cestama na državnom i entitetskom nivou također će biti pružena: (i) Podržaće se ažuriranje Nacionalnih smjernica za projektovanje, izgradnju, nadzor i održavanje i srodnih pravilnika kako bi se odrazile promjene u relevantnim standardima i zakonima od 2004. godine i omogućiti usvajanje savremenih praksi u sektoru transportne građevine; (ii) Pružiće se podrška uspostavljanju sistema baze podataka o saobraćajnim nesrećama prema CADaS protokolima na nivou BiH iu bliskoj saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i zdravstva; i (iii) revizije bezbednosti na putevima, tehničku kontrolu, projektovanje i nadzor lokacije na deonicama koje će se finansirati u okviru podkomponente. Osim toga, sve aktivnosti koje se finansiraju kroz ovu komponentu će biti dopunjene grantom GFDRR-a za podršku integraciji rješenja zasnovanih na prirodi u projektima puteva i za razvoj metodologije za procjenu ranjivosti putne mreže. Metodologija za procjenu ranjivosti će se koristiti za provjeru putne mreže u zemlji s obzirom na klimatsku otpornost.

Komponenta 2: Unapređeno upravljanje cestovnim sektorom

This component will support the BiH EU accession and reform process in the transport sector through interventions that enhance road companies' ability to manage and operate their road infrastructure efficiently and cost effectively. The design of this component reflects screening and recommendations from the EU acquis report for BiH and further institutionalization of the reforms supported through previous bank engagements. The selected activities will strengthen road management in BiH with a particular focus on improving the financial sustainability of the road companies, streamlining climate resilience, and enhancing road safety. The activities under this component will not add GHG but will increase adaptation and resilience in the future.

Podkomponenta 2.1: Poboljšana sigurnost i otpornost putne mreže BiH

Ova podkomponenta će podržati implementaciju elemenata ekosistema bezbjednosti na putevima uključujući skrining i određivanje prioriteta lokacija crnih tačaka i dizajn i implementaciju intervencija. Sve aktivnosti su usklađene sa agendom pristupanja BiH kako je utvrđeno u izvještaju o pravnoj stečevini EU za BiH. Podkomponenta će se implementirati kroz tehničku pomoć, robu i usluge, obuku i operativne troškove i podržat će sljedeće aktivnosti:

- Program inspekcije sigurnosti saobraćaja i unapređenja crnih tačaka: RSI će se izvoditi na prioritetnoj putnoj mreži u dužini od 1200 km širom BiH. Preporuke RSI će biti uključene u akcione planove za bezbjednost na putevima putarskih preduzeća i podršku u razvoju programa za unapređenje Blackspota, posebno u RS gdje nije bilo prethodnog skrininga. Biće predložene mjere za sanaciju dionica puta u blizini ovih rizičnih lokacija.
- Praćenje stabilnosti: Razviće se sistem upravljanja nagibom uključujući klizišta i nadzor objekata. Ovo će uključivati opremu za nadzor, patrole, podršku planiranom zatvaranju puteva, označavanje, periodično održavanje i manju obnovu kako

bi se smanjila ranjivost.

Podkomponenta 2.2: Poboljšano operativno upravljanje

Podkomponenta će financirati tehničku pomoć, te nabavku robe i usluga za poboljšanje operativnog upravljanja sektorom cesta u BiH. Finansiraju se aktivnosti koje podržavaju institucionalizaciju modernog sistema upravljanja cestovnim sredstvima, sistema vaganja u pokretu za zaštitu postojeće imovine od preopterećenih kamiona i implementaciju inteligentnih transportnih sistema (ITS) za upravljanje tunelima. Aktivnosti će podržati razvoj višegodišnjih planova održavanja zasnovanih na prioritetima razvijenim kroz RAMS dizajniran da smanje cjelokupni životni troškovi putne mreže i ukupnu finansijsku održivost sektora. Aktivnosti uključuju:

Unapređenje sistema upravljanja cestovnom imovinom na nivou kompanije. Projekat će financirati poboljšanja postojećih RAM-a kako bi se integrirao modul za sistematsko ekonomsko određivanje prioriteta intervencija. Finansiraju se oprema za praćenje stanja puteva, meteorološke stanice i skrining mreže za optimalno donošenje odluka i identifikaciju ranjivosti mreže. Dalja institucionalizacija RAM-a će biti podržana kako bi se pomoglo u optimizaciji višegodišnjeg planiranja i pripreme planova ulaganja i održavanja.

Implementacija sistema vaganja u pokretu u cijeloj BiH: Uvođenje sistema kontrole težine podržat će zemlju u rješavanju problema preopterećenih kamiona koji uzrokuju prijevremeni kvar na cestama. Projektom će se financirati oprema neophodna za mješavinu mobilnih sistema za kontrolu težine i fiksnih sistema vaganja u pokretu (WIM). TA će podržati izradu nacrtu neophodnih zakona kako bi se olakšalo funkcionisanje i sprovođenje takvog sistema.

Implementacija ITS-a u odabranim tunelima: Podkomponenta će podržati veće korištenje ITS-a kroz centralizirano praćenje i kontrolu ITS sistema u tunelima.

Podkomponenta 2.3: Upravljanje projektima i izgradnja kapaciteta

Ova podkomponenta će financirati prihvatljive troškove za obje kompanije kako bi se omogućila uspješna implementacija Projekta. Projekat će implementirati zaposleni u putnom preduzeću, ali oni mogu imati koristi od izgradnje kapaciteta i odabrane dodatne stručne podrške koja može biti neophodna u nabavci, finansijskom upravljanju, zaštiti životne sredine i društva i planiranju godišnjeg programa. Podkomponenta će podržati relevantne aktivnosti obuke i razmjene znanja i operativne troškove kao što su kancelarijska oprema, putni troškovi, troškovi štampanja i prevođenja. Osim toga, podkomponenta će podržati 30 plaćenih stažiranja, od čega će 60 posto biti žene. Plaćene prakse biće dodijeljene studentima završnih godina relevantnih fakulteta ili nedavno diplomiranim studentima, što će kompanijama omogućiti da identifikuju kandidate koji bi mogli biti dobar dodatak njihovim institucijama, s ciljem garantovanja stalnog zaposlenja za najmanje 5 žena. Podkomponenta će pružiti podršku u uspostavljanju online platforme za diseminaciju informacija o projektu i korisničkog interfejsa za povratne informacije. Ovo će biti implementirano ili kroz posebnu web stranicu projekta ili unutar postojeće web stranice kompanija.

D. Šablon za provjeru potrebe za otkupom zemljišta, ograničenja korištenja zemljišta i prisilno preseljenje

OBRAZAC ZA AKVIZIJU ZEMLJIŠTA, OGRANIČENJA KORIŠĆENJA ZEMLJIŠTA I PROVERA PRINUDNOG PRESELJENJA

Entitet:			
Opština:			
Katastarska opština:		Katastarska parcela:	
Naziv projekta			
Naziv pod-projekta			

Da li implementacija potprojekta zahtijeva nedobrovoljno preseljenje (otkup zemljišta, ograničenje korištenja zemljišta) i/ili dobrovoljnu donaciju zemljišta??	DA ☐	NE ☐
Nepotpuna lista kriterijuma za skrining:		
- Da li je zemljište bilo potrebno za pod-projekat ili će pod-projekat zahtijevati sticanje ili eksproprijaciju i/ili konverziju zemljišta (promjene u pristupu ili korištenju)?	DA ☐	NE ☐
- Da li je zemljište potrebno za pod-projekat ili će potprojekat zahtijevati fizičko raseljavanje neformalnih korisnika ili korištenja zemljišta i/ili vlasnika zemljišta ili ih na drugi način ograničiti ili lišiti korištenja zemljišta/pristupa?	DA ☐	NE ☐
- Da li je zemljište potrebno za pod-projekat ili će pod-projekat uzrokovati uticaje ili promjene u aranžmanima posjedovanja zemljišta i/ili imovinska prava/običajna prava na zemljištu, teritorijama i/ili resursima u zajednici?	DA ☐	NE ☐
- Da li je zemljište bilo potrebno za potprojekat ili će potprojekat zahtijevati ekonomsko premještanje (npr. gubitak imovine ili pristupa resursima zbog sticanja zemljišta ili ograničenja pristupa – čak i u odsustvu fizičkog preseljenja)?	DA ☐	NE ☐
- Da li je zemljište potrebno za pod-projekat ili će pod-projekat zahtijevati bilo kakvo sporno vlasništvo, potraživanja od strane zakupaca, korisnika, skvotera ili napadača?	DA ☐	NE ☐
- Da li je zemljište potrebno za pod-projekat ili će pod-projekat uključivati donaciju zemljišta?	DA ☐	NE ☐
Ako se zemljište dobrovoljno prodaje ili daruje:		
- Da li/hoće li se donacija ili prodaja zemljišta desiti bez opasnosti od eksproprijacije?	DA ☐	NE ☐
- Da li je vlasnik/korisnik zemljišta dao informirani pristanak za doniranje/prodaju zemljišta?	DA ☐	NE ☐
- Da li je vlasnik/korisnik zemljišta imao pravo da odbije prodaju/donaciju ili promjenu namjene i pristupa zemljištu?	DA ☐	NE ☐
Ako je odgovor potvrđan na bilo koji od kriterijuma skrininga, opišite zemljište koje će biti uzeto/pretvoreno/prodano/donirano (navedite opis trenutnog korišćenja zemljišta, status/informacije o vlasništvu)		

<i>relevantne za pod-projekat i uticaj pod-projekta)</i>			
<i>Zahvaćeno područje</i>	<i>Ukupna zemljišna površina</i>	<i>Odnos pogođenog zemljišta prema ukupnom zemljištu u posjedu</i>	<i>Mapa</i>
<i>Opišite bilo koju drugu imovinu koja će biti izgubljena ili mora biti uklonjena radi implementacije pod-projekta</i>			
<i>Vrijednost zemljišta</i>			

Priložiti svu relevantnu službenu dokumentaciju (npr. ugovore, sudske odluke, izvode iz katastra zemljišta, itd.).

U prilogu zapisnik sa sastanka/konsultacija sa